

Elektroniskt avfall – en människorättskränkning

Analys av företags ansvar vid hantering av elektroniskt
avfall

Avdelningen för mänskliga rättigheter
Historiska institutionen
Kurskod: MRSG31
Termin: Hösttermin 2019
Handledare: Emelie Lantz
Omfång: 13 054 ord

Abstract

Lagliga och olagliga exporterna av elektroniskt avfall gör att det sprids över hela världen. Metaller och kemikalier kontaminerar vår planet vilket drabbar människor, djur och natur. Jordmarker och vattendrag förorenas vilket gör att gifterna tar sig in i näringskedjan och människor blir sjuka cancer och lungsjukdomar till följd av exponering via luft, vatten, mat och hudkontakt. Trots restriktioner som har skapats för att förhindra exporterna av elektroniskt avfall till fattigare delar av världen där återvinningsmetoderna inte är lika säkra förekommer exporterna ändå. Syftet med det här arbetet är att diskutera vilket ansvar företag har för elektroniskt avfall. Vilket ansvar bär företag för konsekvenserna som kommer ur återvinningsprocessen av elektroniskt avfall. Vilket ansvar har de gentemot de människor och den natur som drabbas av att arbeta och leva i närområdet? Ett fall kommer att byggas upp baserat på tidigare forskning för att ge en nyanserad bild av vad elektroniskt avfall är samt vilka konsekvenser de bär med sig. Företags ansvar kommer att analyseras med hjälp av David Millers sambandsteori och de fyra grunderna för ansvar han presenterar. Diskussionen kommer att cirkulera kring huruvida det finns något ansvar vi kan utkräva från företag. Förhoppningen för det här arbetet är att det ska bidra till en ökad diskussion kring företagsansvar för sina produkter. Det är även en förhoppning att ge en ökad bild av elektroniskt avfall och dess konsekvenser.

Nyckelord: *Baselkonventionen, elektroniskt avfall, export, farligt avfall, företagsansvar, mänskliga rättigheter, sambandsteorin och återvinningsarbetare.*

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Problemformulering, syfte och frågeställning	7
1.2 Material och avgränsning	7
1.2.1 Primär-och sekundärmaterial	8
1.2.2 Avgränsning	10
1.2.2 Källkritik	11
1.3 Position och forskningsetiska bedömningar	12
2. Teori och metod	13
2.1 Teori	13
2.2 Metod	16
2.2.1 Vad är en fallstudie?	17
2.2.2 Det här arbetets metod	18
3. Litteraturöversikt och tidigare forskning	19
3.1 Internationella juridiska åtgärder	19
3.2 Kapacitetsperspektivet och mänskliga rättigheter	21
3.2.1 Ruggies ramverk	22
3.2.2 Mänskliga rättigheter och värdighet	23
3.2.3 Kapacitetsperspektivet och företagsansvar för mänskliga rättigheter	23
3.3 Teknologi mot klimatförändringar och ekologisk modernisering	24
3.4 Utökat företagsansvar för elektroniska produkter	25
4. Undersökning	27
4.1 Elektroniskt avfall	27
4.2 Baselkonventionen	30
4.3 Konsekvenserna av export av elektroniskt avfall	32
4.4 Elektroniskt avfall drabbar hela planeten	34
5. Analys och diskussion	35
5.1 Analys	35

5.1.1 Kausalt ansvar	35
5.1.2 Moraliskt ansvar	37
5.1.3 Kapacitetsansvar	38
5.1.4 Gemenskapsansvar	39
5.2 Diskussion.....	39
5.2.1 Kortsiktigt och långsiktigt ansvar	40
6. Sammanfattning	42
7. Referenser	43

1 Inledning

”Där det finns industrier finns det farligt avfall”.¹ Den utvecklingen och innovation som har skett sedan industrialiseringen tog fart har idag lett fram till att farliga material och ämnen idag finns i kärnan av produktionen av elektroniska produkter. Som Pellow beskriver det är produkter med farliga ämnen en del av många länders ”industriella ryggrad”. Produkter som är farliga och kan orsaka skada oavsett hur varsamt de hanteras. Tyvärr försvinner inte de farliga ämnena utan de finns kvar i produkten även efter den har kasserats av konsumenten. Tungmetaller, bekämpningsmedel, flamskyddsmedel osv. återfinns i hushållsdamm, i luften, vattendrag och brunnar samt i kroppar hos levande varelser. Bara inom europeiska unionen är 100 000 olika kemikalier godkända för användning som har kopplats samman med cancer, astma och neuropsykiska sjukdomar. Det är även beräknat att ca två tredjedelar av de 30 000 mest använda kemikalierna inte har testats gällande hur de påverkar miljön eller människors hälsa.²

Det beräknas att 98% av allt elektroniskt avfall produceras av 25 rika, utvecklade stater. Utifrån den produktionsökning vi ser idag finns det beräkningar som pekar på att det kommer att produceras 194 miljoner ton farligt avfall varje år.³ FN räknar att mängden av elektroniskt avfall kommer att öka med 40 miljoner ton per år.⁴ Att hantera elektroniskt avfall är kostsamt till följd av faran det utgör för både människa och natur. Det måste hanteras på rätt sätt och även då kan det vara farligt.⁵ En konsekvens blir att rikare länder exporterar sitt farliga elektroniska avfall till andra fattigare länder. Där är det inte lika strikta regler kring hur avfallet ska tas omhand samt att återvinningsmetoderna är mer uråldriga. Det i sin tur leder till fara för både människa och natur som befinner sig i området.⁶ Metoderna som används för att komma åt metaller och material att kunna sälja vidare är

---

¹ Pellow, David N., *Resisting global toxics: transnational movements for environmental justice*, MIT Press, Cambridge, Mass., 2007. 29. Fri översättning från: “Wherever there is industry, there are hazardous waste”.

² Ibid, s.28-30

³ Ibid, 2007, s.33.

⁴ Terada, Christine, *Recycling Electronic Wastes in Nigeria: Putting Environmental and Human Rights at Risk*, Northwestern Journal of International Human Rights, 2012, s.157.

⁵ Pellow, David N., *Resisting global toxics: transnational movements for environmental justice*, MIT Press, Cambridge, Mass., 2007, s.28.

⁶ Terada, Christine, *Recycling Electronic Wastes in Nigeria: Putting Environmental and Human Rights at Risk*, Northwestern Journal of International Human Rights, 2012, s.155

föråldrade och farliga. Det bränns bland annat både kablar, plast och kretskort kokas för att frigöra ämnena. Produkter bryts upp och plockas isär i jakt på värdefulla material som beräknas innehålla runt 1 000 olika kemikalier.⁷ Det som blir över dumpas i diken och närliggande floder vilket i sin tur gör att grundvatten, luften, floder och jorden blir förorenad och det drabbar hela ekosystemet med både djur och människor.⁸

Den ökande mängden elektroniskt avfall har lett till en okontrollerad export av elektroniskt avfall vilket har lett till miljöförstöring och kränkningar av mänskliga rättigheter.⁹ Det är de fattigaste människorna som drabbas när elektroniskt avfall exporteras från rika till fattigare stater.¹⁰ När både företag och stater exporterar elektroniskt avfall till andra stater där de vet att det inte kommer att tas omhand på ett kontrollerat och säkert sätt visar det på en brist på respekt för grundläggande mänskliga rättigheter.¹¹

Företag följer den efterfrågan som finns hos konsumenter och försäljningen av elektroniska produkter fortsätter samt förväntas fortsätta att öka.¹² En ökad produktion och konsumtion leder även till en ökad mängd elektroniskt avfall. Det i sin tur leder till att fler och fler människor får lida konsekvenserna av avfallet. Deras utsatthet och kränkningarna av deras grundläggande rättigheter behöver granskas och lyftas. Även vem som bär ansvar för att se till att det inte sker och att lösa situationen som den ser ut nu är en diskussion värd att föra.

Utifrån nämnda premisser bör företag bära ett ansvar för hur de väljer att producera samt kontrollera sina produkter. De kanske även bör bära ett ansvar för sina produkter när produkterna inte längre används och istället räknas som avfall? Vilket ansvar företag potentiellt bör bära för sina kasserade elektroniska produkter? Det här arbetet syftar till att bidra och ge en klarhet till just den diskussionen.

---

⁷ Terada, Christine, *Recycling Electronic Wastes in Nigeria: Putting Environmental and Human Rights at Risk*, Northwestern Journal of International Human Rights, 2012, s. 156

⁸ Ibid, s.157

⁹ Ibid, 2012, s.154.

¹⁰ McAllister, Lucy, Magree, Amanda, Hale, Benjamin, *Women, E-Waste, and Technological Solutions to Climate Change*, Health and Human Rights Journal, 2016, no. 1, vol. 16, s.172.

¹¹ Ibid, s.174.

¹² Consumer Electronics - worldwide. (n.d.). Retrieved January 02, 2020, from <https://www.statista.com/outlook/251/100/consumer-electronics/worldwide>

1.1 Problemformulering, syfte och frågeställningar

Företag väljer hur deras produkter ska produceras och vilka ämnen som ska inkorporeras. Det är deras namn som står på produkterna men samtidigt är det sällan det sker diskussioner som berör deras ansvarstagande i relation till de skador produkterna orsakar efter de har lämnat fabrikena. Framförallt finns det en brist när det kommer till hur deras produkter påverkar människor när de plockas isär, kastas och återvinns.

I den kommande presentationen och analysen presenterar jag hur situationen ser ut för människor i utvecklingsländer som har hand om de produkter som i slutet av sina liv klassificeras som elektroniskt avfall och exporteras från rikare till fattigare länder. Vad elektroniskt avfall är kommer definieras och regleringar kring elektroniskt avfall kommer läggas fram. Även vilka faror och risker som människor utsätts för i arbetet med gamla och trasiga elektroniska produkter som har förbrukats av framförallt rikare stater kommer att redogöras för. Jag kommer därefter i analysen undersöka vilket ansvar och vilka skyldigheter företag bör bära för de skador deras produkter orsakar i slutet på deras livscyklar.

Syftet med uppsatsen är att sätta fokus på företags ansvar i alla skeden av deras produkters livscykel. Jag vill undersöka vilket ansvar vi bör ha möjlighet att utkräva från företag till följd av de skador och faror som människor utsätts för då de genom mer primitiva metoder försöker utvinna material från förbrukade produkter som de sedan hoppas att ha möjlighet att sälja vidare. Jag kommer utifrån David Millers sambandsteori utreda vilket ansvar företag bör bära för de orättvisor och faror som människor utsätts vid återvinningsarbetet av företags produkter som nu har blivit elektroniskt avfall. Mina frågeställning är därför följande:

- Vilket ansvar bör företag, utifrån David Millers sambandsteori, bära för att se till att deras produkter inte kränker mänskliga rättigheter när de når återvinningsfasen?

1.2 Material och avgränsningar

Export av elektroniskt avfall är ett komplext och väldigt brett ämne som berör en rad olika områden. Det är ett problem och en utmaning som berör frågor kring diskriminering, kolonialism, rasism, socioekonomiska skillnader, juridiska skyldigheter och begränsningar, miljöförstörelse, hälsorisker, ekonomisk utveckling, statslån, statsskulder, osv. Det är en komplex fråga med många viktiga aspekter att ta del av och lyfta fram. Till följd av det krävs

avgränsning för att ge möjlighet att presentera någon form av klarhet och att materialet väljs ut med omsorg.

1.2.1 Primär- och sekundärmateria

Det utvalda primärmaterialet som presenteras i senare avsnitt är baserat på utvalda artiklar som redogör för den rådande situationen för människor som arbetar och befinner sig vid återvinningsanläggningar i utvecklingsstater. Materialet framförallt hämtat från forskningsartiklar och kommer att hanteras därefter. Redogörelsen som presenteras i arbetet är min tolkning av det material jag har tagit del av. Jag bygger mitt fall utifrån följande källor:

I Christine Teradas artikel *Recycling Electronic Wastes in Nigeria: Putting Environmental and Human Rights at Risk* presenteras orsaker till att det elektroniska avfallet skickas från rikare stater till fattigare. Hon ger en tydlig definition av vad elektroniskt avfall är samt vilka faror som finns vid hanteringen. Terada beskriver farliga metoder som används för att bryta fram värdefulla ämnen att sälja vidare och hur den processen är skadlig för både människa och natur.¹³ En stor del av hennes text går åt till att presentera konventioner och regleringar som har skapats för att försöka förhindra att elektroniskt avfall exporteras, samt de kryphål som finns för att komma runt konventionerna och restriktionerna.¹⁴

För att ytterligare presentera situationen som avfallsarbetarna i utvecklingsländer befinner sig i kommer jag att använda mig av David Pellows bok *Resisting global toxics: transnational movements for environmental justice*. Med den till hjälp kommer jag att ytterligare försöka presentera situationen som människorna befinner sig i. Utifrån ett fokus på farligt avfall presenterar Pellow de faror som finns med elektroniskt avfall. Han presenterar sjukdomar, föroreningar och de problem som bland annat finns kring klassificeringen av både kemikalier och andra ämnen. Genom att använda hans bok hoppas jag kunna bredda bilden av människors utsatthet vid avfallsanläggningar.

Artikeln *E-waste: An assessment of global production and environmental impacts* skriven av Brett H. Robinson kommer även den att användas för att presentera den rådande situationen kring export av elektroniskt avfall och dess konsekvenser. Robinson presenterar sin definition av elektroniskt avfall samt den mängd som produceras varje år. Han presenterar även vilka konsekvenser avfallet och dess skadliga ämnen har genom att beskriva

---

¹³ Terada, Christine, *Recycling Electronic Wastes in Nigeria: Putting Environmental and Human Rights at Risk*, *Northwestern Journal of International Human Rights*, 2012, s.155-157.

¹⁴ *Ibid*, s.163-165.

miljöpåverkan samt hur det drabbar de människor. Även här lyfts problem kring exporten av elektroniskt avfall från rikare till fattigare delar av världen.¹⁵

Vidare till mitt sekundärmaterial kommer det primära syftet vara att bygga upp en kontext för arbetet. Syftet är att redogöra för vad arbetet skapas i relation till och att det ska agera som ett tillägg för den forskningen som redan är gjord. Till sekundärmaterialet för tidigare forskning har fokus varit på de juridiska skyldigheter företag bär

De juridiska regleringar som finns instiftade av b.la. europeiska unionen presenteras i Jan-Willem Scheijronds artikeln *Extending producer responsibility up and down the supply chain, challenges and limitation*. Där presenteras regleringar som WEEE direktivet, REACH och europeiska unionens RoHS som är olika exempel på utökat företagsansvar. I artikeln beskrivs även Ruggies ramverk som kommer att presenteras mer utförligt under tidigare forskning.¹⁶ Syftet med att inkludera juridiska regleringar är att visa på de faktorer som reglerar hur elektroniskt avfall hanteras idag. Det för att senare kunna utreda vilket ansvar företag bör ha för elektroniskt avfall.

McAllister, Magee och Hales artikel ”Women, E-Waste, and Technological Solutions to Climate Change” kommer att användas för att beskriva vilken påverkan elektronik skapad för att lösa klimatproblem har på människor fattigare stater. De förklarar att människor i ekonomiskt svåra situationer dras till återvinningsarbete och det finns en stigma kring de som håller sig sysselsatta med avfallsarbete. McAllister, Magee och Hale beskriver hur ny teknologi, skapad för att tackla klimatförändringar, transporteras från rika stater kan ses som ett problem då de ökar mängden av elektroniskt avfall vilka sedan skickas till fattigare utvecklingsländer där människor får lida av de kemikalier och ämnen som inkorporeras i elektroniken. I artikeln presenteras även specifika ämnen som kan vara skadliga samt vilka konsekvenser de kan ge både människor och närliggande natur.¹⁷

I syfte att presentera hur mänskliga rättigheter kan förstås i relation till företagsansvar kommer artikeln *Exploring the link between human rights, the capability approach and corporate responsibility* skriven av César González-Cantón, Sonia Boulos och Pablo Sánchez-Garrido redogöras för. Författarna presenterar vilket bidrag kapacitetsperspektivet kan vara till att öka förståelsen för vilket ansvar företag har för att

---

¹⁵ Robinson, Brett. H, *E-Waste: An assessment of global production and environmental impacts*, Science of the Total Environment, 2009, no.408, doi:10.1016/j.scitotenv.2009.09.004, s.184-188.

¹⁶ Scheijgrond, Jan-Willem, *Extending producer responsibility up and down the suppl chain, challenges and limitation*, Waste Management and Research, 2011, no.29, doi: 10.1177/0734242X11416540, s.911-912.

¹⁷ McAllister, Lucy, Magree, Amanda, Hale, Benjamin, *Women, E-Waste, and Technological Solutions to Clitamte Change*, Health and Human Rights Journal, 2016, no. 1, vol. 16, 170-172.

säkra mänskliga rättigheter. De arbetar utifrån vad de presenterar vara nyckeln till mänskliga rättigheter, värdighet.¹⁸

Tidigare forskning kommer även att innehålla referenser från vad som förespråkas av de internationella riktlinjerna för ansvarsfullt företagande (CSR) och de förenta nationernas (FN) riktlinjer för företagande i relation till mänskliga rättigheter, även kallat Ruggies ramverk. Syftet är med de två källorna är att inkludera några av de existerande riktlinjer som företag bör förhålla sig till.

Den kommande teorin grundas i en artikel skriven utav David Miller där han presenterar sambandsteorin som han har utformat. Vem det är som ska bära ansvar för de människor och de närliggande områden som drabbas utav konsekvenserna av farligt elektroniskt avfall står inte klart. Därför ska jag, utifrån Millers teori, utreda det eventuella ansvar företag bör bära i relation till hur deras produkter påverkar människor.

1.2.2 Avgränsning

Syftet med det här arbetet är att redogöra för vilket ansvar företag bör bära för hur deras produkter påverkar människor i produkternas sluteskede, framförallt vid återvinning. För att göra det på ett tydligt sätt kommer jag titta på hur produkter påverkar människors livssituation fysiskt. Både i form av sjukdomar men även de skador de riskerar att drabbas av. Grunden för arbetet ligger i en hypotes att människors rättigheter kränks när de utsätts för elektroniskt, farligt avfall. Informationen som redovisas diskuterar hur elektroniskt avfall påverkar människors hälsa och levnadsstandard. Det kommer ske en diskussion kring mänskliga rättigheter men utan hänvisning till specifika konventioner eller artiklar.

Den information som jag har tagit del av samt valt att fokusera på beskriver grundligt hur elektroniskt avfall utifrån metaller och kemikalier påverkar människor och miljön. Arbetet kommer inte att gå mer in på det naturvetenskapliga området gällande mer utförlig kemisk eller biologisk påverkan. Det kommer inte göras en mer grundlig utläggning gällande hur djur och miljö påverkas mer än den som är i direkt relation till människor. Hur de farliga ämnena kan spridas och kontaminera större områden långt bort från återvinningsanläggningarna kommer inte att diskuteras. Det är inte syftet med det här arbetet. Likaså kommer de metaller och kemikalier som nämns i artiklarna inte att beskrivas utförligt.

---

¹⁸ González-Cantón, César, Boulos, Sonia, Sánchez-Garrido, Pablo, *Exploring the Link Between Human Rights, the Capability Approach and Corporate Responsibility*, Journal of Business Ethics, 2018, <https://doi.org/10.1007/s10551-018-3801-x>, s.865.

Deras existens och påverkan kommer att nämnas och beskrivas men inte analyseras på ett djupare plan.

I kommande presentation och analys kommer fokus att vara på de människor som drabbas av de effekter som export av elektronik från den rika delen av världen skapar hos den fattigare. Det kommer att förklaras varför exporter sker och hur. Jag kommer dock inte att titta närmare på hur hanteringen av elektroniskt avfall sker på inhemsk mark. Även om jag tror att där finns aspekter att analysera i form av rasism och klassdiskriminering kommer jag fokusera på människor i fattigare länder som drabbas av rika länders konsumtion och export. Rasism och socioekonomiska skillnader mellan arbetare och befolkningen kommer även inte att beröras vidare i relation till de fattigare länderna. Postkolonialism i relation till exporterna från rikare till fattigare delar av världen är inte en del av det här arbetet. De eventuella skillnader i behandling, bemötande och levnadsvillkor som kan komma till följd av könsskillnader kommer inte att diskuteras.

Det är endast slutskedet på produkters livscyklar som kommer att presenteras och diskuteras. Det finns problem att lyfta vid produktion och användning av elektroniska produkter men det är inget som kommer presenteras. Likaså är det endast företags ansvar för deras elektroniska produkter som kommer att analyseras. Det kommer inte ligga fokus på stater eller på något specifikt företag. Jag har även gjort valet att fokusera på företag som en ekonomisk organisation med ansvar för produktion och försäljning och inte på producenter i sig som tillverkar produkterna¹⁹. Det kommer att ske en analys av företags generella ansvar för deras egna tillverkade produkter utifrån David Millers sambandsteori. Det är även värt att nämna att det endast är den valda artikeln av Millers sambandsteori som kommer att användas och inte hans arbete i stort.

1.2.3 Källkritik

Artiklarna som jag har valt att använda i för att bygga upp ett fall kring återvinningsarbetares situation i utvecklingsländer är baserade på de författarnas egen forskning. Forskningen som de presenterar reflekterar sig i varandra och jag anser att de tillsammans bygger en stabil grund att bygga mitt eget fall utifrån. De olika

---

¹⁹ Nationalencyklopedin, www.ne.se, producent: ”person eller företag som tillverkar eller framställer något”, <https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/ordb%C3%B6cker/#/search/ne-ordbok-sv-sv?q=producent>, hämtad: 03-01-2020, företag: ”(större) självständig ekonomisk organisation för produktion av varor eller tjänster som vanl. inte är samhällsservice.” <https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/ordb%C3%B6cker/#/search/ne-ordbok-sv-sv?q=f%C3%B6retag>, hämtad: 03-01-2020.

författarna är experter inom respektive område. Det är värt att anmärka att samtliga författare har egna utgångspunkter och syften som de arbetar utifrån och egna intressen. Då jag endast använt mig av den information som presenteras och inte de egna åsikter som presenteras i artiklarna anser jag informationen vara trovärdiga och användbara. Jag har värderat mina källor som trovärdiga i den information som presenteras. Eventuella intressen och syften anser jag vara i linje med vad det här arbetet försöker åstadkomma då inget annat presenteras i den skrivna texten. Det är dock värt att anmärka att artiklarna är publicerade mellan 2009-2019. Baserat på dagens datum (04-01-2020) betyder det att några av artiklarna inte är lika uppdaterade som andra. Jag anser dock inte att det påverkar trovärdigheten av deras innehåll.

Samtliga utvalda artiklar och böcker, inkluderat de som presenteras under tidigare forskning och artikeln som teorin bygger på, är granskade, publicerade i erkända journaler och peer reviewed.

1.3 Position och forskningsetiska bedömningar

Under arbetets gång har det inte tagits några större etiska beslut. Fallet kring återvinningsarbetarna byggs upp utifrån information från vad jag bedömer vara trovärdiga källor. Det är inget i den information som presenteras i de valda artiklarna som visar på att de ska ha använt sig av oetiska metoder för att generera material för de publicerade artiklarna. Jag förutsätter att de individuellt har gjort egna forskningsetiska bedömningar som överenskommer med de jag förväntar mig själv att förhålla mig efter.

Ingen egen empiri har genererats inför genomförandet av det här arbetet och mitt eget fall och presentation kommer att baseras på information publicerad av andra forskare. Det här arbetet lutar till följd på tidigare forskares arbete.

Ämnet som presenteras i arbetet är ett ämne som är en konsekvens av det samhället jag lever i. Det är dock inget som berör mig på individnivå.

2 Teori och metod

Att diskutera vilket ansvar företag bör ha i relation till det elektroniska avfall som bland annat genereras med hjälp av deras produkter är en komplex fråga. Det finns många olika aspekter som är värda att analysera. För att diskutera vilket ansvar företag bör ha i relation till de produkter de tar fram, som i slutet av sitt liv klassificeras som elektroniskt avfall, kommer jag att använda mig av David Millers sambandsteori som redovisas nedan. Teorin kommer att användas som ett redskap för att analysera det utvalda materialet ur ett människorättsligt perspektiv. Även vilken metod som är vald för det här arbetet kommer att förklaras i ett senare stycke.

2.1 Teori

Vi lever i en orättvis värld där människor inte har sina mänskliga rättigheter garanterade eller skyddade. De här människorna saknar förmågan att leva ett liv som anses vara anständigt och värdigt trots att vi är många som anser att det bör vara en självklarhet. David Miller inleder med att förklarar att problemet inte ligger i att vi inte anser att situationen är dålig utan i vem bör ställa saker och ting tillräta. Om aktören som bör bära ett specifikt ansvar att lösa situationen inte kan identifieras riskerar situationen att fortgå. Ingenting kommer att förändras trots att det finns en rådande åsikt att situationen är oförsvarbar. Miller vill genom sina parametrar hitta vilken aktör som bär ett korrigerande ansvar men inte nödvändigtvis på vilket sätt de bör agera ut deras ansvar.²⁰

Miller förklarar att den mest självklara lösningen för att hitta vem som borde reda ut situationen är de aktörerna som är orsak till situationen. Antingen kausalt (orsakade situationen) eller moraliskt (bär moraliskt ansvar för situationen). Miller förklarar dock att det inte nödvändigtvis självklart gällande vem som har orsakat situationen. Det kan vara svårt att peka ut en specifik aktör och det kan vara svårt att peka ut en aktör bland flera potentiella kandidater. Det i sin tur kan leda till att det görs ett normativt antagande vem som bär skuld och därmed ansvar. Miller visar även att det går att vara kausalt ansvarig utan att faktiskt bära

---

²⁰ Miller, David, *Distributing Responsibilities*, The Journal of Political Philosophy, vol.9, nr.4, Oxford, 2001, s.453-454.

ansvar. En rättvis konkurrens mellan företag som eventuellt sätter motståndaren i konkurs gör att du kan ses kausalt ansvarig för att det konkurrerande företaget försvinner. Det betyder dock inte att du bär ansvar för att kompensera det företaget. Kausalt ansvar kan därför inte på egen hand förklara korrigerande ansvarstagande.²¹

Om en aktör inte är kausalt ansvarig finns det en möjlighet att den är moraliskt ansvarig. Miller förklarar att vi kan hålla en aktör kausalt skyldig men inte moraliskt vilket gör att du inte bär ansvar att ställa saker och ting tillrätta. På samma sätt kan vi hålla en aktör moraliskt skyldig men inte kausalt vilket gör att den då kan bära ett ansvar att ställa saker tillrätta. Miller beskriver t.ex. hur vi kan anse att en förälder är moraliskt ansvarig för att barnen skadar sig när den inte har full uppsikt när den borde haft det. Även om den moraliska principen för att utkräva ansvar kan te sig starkare än den kausala förklarar Miller de rådande bristerna hos principen. Miller menar att en aktör inte handlar moraliskt felaktigt i en situation om hen uppfyller sin förpliktelse att råda bot på situationen. Moraliskt ansvar går att uppfatta på det här sättet till följd av att moraliskt ansvar bygger på skuld. Handlingar som är genomförda frivilligt med avsikt gör att aktören bär skuld för situationen men behöver inte nödvändigtvis bära ansvar att lösa situationen. Likaså kan en aktör konkurrera ut en annan vilket gör att den är moraliskt skyldig men inte ansvarig att hjälpa den andra aktören.²²

Miller förklarar att det inte är tillräckligt att visa på varken moralisk eller kausal skuld för att visa vem som bär ett korrigerande ansvar för att lösa situationen. När vi tittar till moral eller kausalitet för att delegera ut ansvar för en situation tittar vi till det förflutna vilket saknar förmåga att förutse vem som är bäst i stånd för att ta sig an uppgiften. Miller föreslår därför att vi istället vänder oss till kapacitet för att se vem som bör bära ansvar för att lösa en svår situation. Kapacitet kan vidare delas upp i två olika faktorer, effektivitet och kostnad. Den som är effektiv på att lösa situationen kan då vara bäst lämpad att bära ansvar för att ställa situationen tillrätta. Kostnaden för att lösa situationen bör dock även den räknas in och endast om kostanden för att lösa situationen är rättfärdigad är det den som är mest effektiv som ska delegeras att bära ett korrigerande ansvar. Om kostnaden är för stor i relation till situationen bör en annan bära ansvaret. Att endast vända sig till kapacitet för att utse vem som bör bära ansvar missar att också inkludera hur kapaciteten har kommit till stånd.²³

---

²¹ Miller, David, *Distributing Responsibilities*, The Journal of Political Philosophy, vol.9, nr.4, Oxford, 2001, s.455-458.

²² Miller, David, *Distributing Responsibilities*, The Journal of Political Philosophy, vol.9, nr.4, Oxford, 2001, s.459-460.

²³ Miller, David, *Distributing Responsibilities*, The Journal of Political Philosophy, vol.9, nr.4, Oxford, 2001, s.460-461.

Att en aktör besitter kapaciteten att hjälpa betyder dock inte det att den aktören bör bära ett korrigerande ansvar. Kapacitet kan ses som en faktor för att delegera ut ansvar först efter att vi har identifierat de aktörer som bär en koppling eller samhörighet till situationen vi önskar att lösa. Det kan vara olika band till följd av olika relationer som att tillhöra samma familj, religion, identitet, historia, aktiviteter, osv. De som är sammankopplade via olika konstellationer ser sig bära särskilda ansvar för varandra, utöver och starkare än den potentiella koppling till övriga mänskligheten. Miller anmärker dock att ett korrigerande ansvar kan finnas trots bristen på särskilda relationer. En aktör kan bära ansvar att råda bot på en situation den har orsakat utan att bära ett särskilt band till de drabbade. Miller förklarar även att gemensamhetsprincipen inte förklarar hur ansvaret bör fördelas inom en gemenskap. Det kan även vara att den önskade kapaciteten för att lösa situationen inte finns i gemenskapen.²⁴

Ingen av de nämnda principerna är tillräckliga för att utifrån en enda princip kunna avgöra och delegera ut vem som bör bära ett korrigerande ansvar för den oönskade situationen. Alternativet som Miller presenterar är att de olika principerna kombineras ihop och vägs mot varandra. Vilka aktörer har gjort vad för att orsaka den rådande situationen, vad har aktörer misslyckats med att göra, vilka handlingar är rättfärdigade och vem bär kapaciteten att hjälpa?²⁵ De olika principerna ska analyseras för att se om de går att applicera på den unika situationen och om så är fallet bör de olika styrkorna hos de olika principerna vägas mot varandra istället för att strikt en och en appliceras på situationen. Miller kallar kombinationen av de olika principerna för sambandsteorin²⁶. Genom sambandsteorin vill vi att den utvalda aktören ska känna sig ansvarig och att det finns ett generellt konsensus om att aktören är ansvarig. Ett konsensus är nödvändigt för att sätta press på aktören om den mot förmodan skulle misslyckas med att leva upp till sitt ansvar. Ansvaret måste även delegeras specifikt för att undvika att flera aktörer delar på ansvaret och väntar på att en annan aktör ska agera. Den aktör som troligtvis väljs ut är den aktör som har starkast koppling till de drabbade. Vad som är värt att minnas är att en aktör kan vara *remedial* ansvarig oavsett om den har dragit nytta av situationen eller inte. Likaså kan kapacitet och gemenskap vara tillräckliga faktorer för att dela ut ansvar. Kausalt ansvar är dock inte en tillräckligt stark

---

²⁴ Miller, David, *Distributing Responsibilities*, The Journal of Political Philosophy, vol.9, nr.4, Oxford, 2001, s.462-463.

²⁵ Ibid s.464-465.

²⁶ Fri översättning från David Millers benämning av *The Connection Theory*.

faktor för att den ska kunna stå på egen hand. Orsaken är att det inte finns tillräckliga skäl för att delegera ansvar även om det intuitivt kan verka så.²⁷

Miller beskriver att den främsta styrkan med sambandsteorin är att den prioriterar skyldigheten att lindra smärta och lidande över andra intressen. Genom att använda de olika principerna i kombination med varandra går det alltid att hitta någon aktör som kan tillskrivas *remedial* ansvar. Det är en komplex uppgift att delegera ut ansvar men det är en komplexitet som speglar verkligheten. Vad som är viktigt att notera är att Miller även gör skillnad mellan direkt och långsiktigt/slutgiltigt ansvar. De som är i position att assistera gällande kortsiktigt ansvar är troligtvis de som bär på kapaciteten att hjälpa och möjligtvis de som befinner sig inom samma gemenskap som de inkluderade i den rådande situationen. Långsiktigt ansvar kommer till följd troligtvis läggas på de som bär moraliskt eller kausalt ansvar, eventuellt även de som är en del av gemenskapen.²⁸

Huvudfokus för Millers sambandsteori är att utreda vem som bär det korrigerande ansvaret för en situation. Teorin kommer i det här arbetet kommer att utreda vilket korrigerande ansvar företagen har för situationen med elektroniskt avfall. Teorin kommer dock även användas för att analysera vilket generellt ansvar företag har för vilka konsekvenser elektroniskt avfall orsakar vid återvinningsprocessen.

2.2 Metod

Metoden som kommer användas för det här arbetet drar inspiration från fallstudiers upplägg och utformning. Genom att dra inspiration från fallstudier kommer jag att bygga upp ett eget fall kring människors påverkan av elektronisk avfall vid återvinningsstationer. Därefter kommer fallet att analyseras utifrån teorin beskriven ovan.

Då jag inte fullt ut kommer göra en fallstudie kommer jag nedan redovisa vad en fallstudie är samt hur jag planerar att använda dem för att bygga upp en egen metod för det här arbetet.

---

²⁷ Miller, David, *Distributing Responsibilities*, The Journal of Political Philosophy, vol.9, nr.4, Oxford, 2001, s.468-471.

²⁸ Ibid, s. 468.

2.2.1 Vad är en fallstudie?

Fallstudie är vetenskaplig metod som ger forskaren möjlighet att granska data genererad utifrån en specifik kontext. De utforskar och utreder verkliga, moderna fenomen genom att göra en detaljerad analys av relationen mellan händelser och förutsättningar. Ofta är det endast ett begränsat geografiskt område som granskas eller ett begränsat antal individer. Fallstudie kan även innebära att ett fall granskas under en längre tid för att undersöka hur subjekten för studien påverkas efter hand som tiden går.²⁹

Forskare som använder sig av fallstudier kan antingen arbeta utifrån ett enskilt fall eller ett flertal fall samtidigt beroende på vad det är som undersöks. Finns det inga liknande fall att arbeta utifrån är det troligt att forskare använder sig av ett enskilt fall för sin studie. Användandet av flertal fall används b.la. vid händelser med flera källor att arbeta utifrån. Information från olika fall kan då kopplas samman med en teoretisk position för att analysera resultatet. När forskare använder sig av olika källor för att bygga upp sitt fall förstärker de och stödjer resultat som tidigare genererats.³⁰ Att bygga upp en fallstudie utifrån tidigare studier ger forskare möjligheten att utforska och förstå mer komplexa problem.³¹

Fallstudier kan delas upp i flera olika kategorier. De kategorier som framförallt är relevanta för det här arbetet är utforskande (exploratory) och tolkande (interpretive) fallstudier. I en utforskande fallstudie granskar forskaren de fenomen som anses vara relevanta för fallet utifrån den data som samlats in. Det är även möjligt att det ställs generella frågor för att vidare undersöka materialet. Det är även vanligt att fältarbete och en mindre datainsamling tar plats innan frågorna börjar ställas. En tolkande fältstudie går ut på att tolka den insamlade data genom att skapa kategorier som antingen kan stödja eller utmana de antaganden som visas i materialet.³²

Det går att dela upp fallstudier i tre olika varianter för att definiera vilken typ av fallstudie som genomförs. De kan delas upp i reell (intrinsic), instrumental och samlad (collective) fallstudie. Den variant av fallstudie som är mest lik det arbete som kommer att redovisas i kommande avsnitt är samlad fallstudie. Det betyder en fallstudie där information samlas in från flera olika källor, t.ex. skolor och enskilda individer. En samlad fallstudie behöver inte nödvändigtvis ha som mål att lösa ett speciellt problem i ett individuellt fall utan

---

²⁹ Zainal, Zaidah, *Case study as a research method*, Jurnal Kemunusiaan, bil.9, 2007, s.1-2.

³⁰ Ibid, s.2.

³¹ Ibid, s.1.

³² Ibid, s.3.

hittar istället upptäcka generaliseringar i data som kan appliceras på en större grupp utöver det en skilda fallet.³³

2.2.2 Det här arbetets metod

För det här arbetet har jag dragit inspiration från olika kategorier av fallstudier för att arbeta fram en metod som är relevant och användbar för vad som är syftet i den här uppsatsen. Det är ingen egen empirisk undersökning som genomförts eller eget empiriskt material som kommer att användas för det här arbetet. Jag kommer utifrån tidigare publicerade artiklar och böcker publicerade av experter inom diverse områden att bygga upp mitt fall. Jag kommer att redogöra för hur elektroniskt avfall, exporterat från rikare till fattigare länder, påverkar människor som arbetar och lever kring återvinningstationer. Inspirationen dras från utforskande och tolkande fallstudier. Det valda materialet och de fenomen som är specifikt intressanta för min frågeställning kommer redovisas för att sedan granskas utifrån min valda frågeställning. Millers teori kommer att användas för att hjälpa till att skapa kategorier vilka sedan kommer att användas för att analysera det valda materialet. Millers teori kommer därigenom att användas för att se hur vi kan se på företags ansvar gällande elektroniskt avfall.

Metoden för arbetet kan även ses som en samlad fallstudie då det är material från ett flertal olika källor som presenteras vilka har sitt fokus på olika delar av problemet. Trots att det inte kommer att genomföras en traditionsenlig fallstudie kommer de grundläggande idéerna ändå att präglade arbetet. Arbetet kommer att granska ett modernt problem samt de parametrar och problem som ger sig till känna. Det kommer ske en deskriptiv beskrivning av vad som sker för att sedan övergå till en normativ utredning gällande vilket ansvar företag bör ha för elektroniskt avfall.

---

³³ Ibid, s.4.

3 Litteraturoversikt och tidigare forskning

Företag är möjligheten att påverka människor gällande b.la. arbetsförhållande, mänskliga rättigheter, levnadsstandard och miljö. Det finns därför en förväntan på företag att vara medvetna gällande sin positiva samt negativa påverkan i alla delar av sin företagsverksamhet. Företagen bör till följd ett ansvar att förhindra och minska sin negativa påverkan vilket kallas för socialt företagsansvar (CSR – corporate social responsibility).³⁴

Vilket ansvar vi kan ställa på företag inom olika delar av produktionskedjan och inom företagsverksamheten kan variera. I kommande avsnitt kommer tre olika artiklar redovisas med fokus inom tre olika områden. Det kommer presenteras juridiska åtgärder som vidtagits för att öka företags ansvar för sina produkter, hur kapacitetsperspektivet kan bygga upp ett utökat företagsansvar och respekt för mänskliga rättigheter samt hur elektroniska produkter för en förbättrad miljö bidrar till att människor i fattigare länder far illa.

3.1 Internationella juridiska åtgärder

Jan-Willem Scheijgrond beskriver i sin text *Extending producer responsibility up and down the supply chain, challenges and limitation* hur den europeiska unionen (EU), i ett försök att utvidga företagens ansvar för deras produkter, tagit fram ett direktiv ämnat för att få företag att själva samla in elektroniskt avfall (WEEE – the Directive on Waste from Electrical and Electronic goods). Direktivet har skapats efter att EU har identifierat elektroniskt avfall som en snabbt växande grupp samt sett hur majoriteten av det hamnar i landfills eller hamnar i förbränning tillsammans med övrigt avfall. Det främsta problemet för företagen är att de inte längre, varken fysiskt eller juridiskt, äger och har kontroll över produkterna som behöver samlas in. Scheijgrond förklarar att företag därför måste förlita sig på konsumenternas välvilja att självmant lämna in de elektroniska produkter de inte längre vill ha. De produkter som fortfarande har ett marknadsvärde transporteras oftast vidare genom olika mellanhänder till

---

³⁴ Europa kommissionen, https://ec.europa.eu/growth/industry/corporate-social-responsibility_en, hämtad: 08-01-2020.

nya ägare eller till andra länder genom illegala transporter. Det är heller inte ovanligt att de kasseras på inkorrekt sätt.³⁵

Regeringar vill se en lösning på problemet med elektroniskt avfall genom att placera ett större ansvar hos företagen för de konsekvenser deras produkter genererar i slutskedet på deras liv. Det finns t.ex. uppmaningar om att samla in de konsumerade produkterna genom att knacka dörr. Scheijgrond förtydligar dock att det finns ett motstånd från t.ex. elektronikhandlare mot att företagen själva samlar in sina gamla produkter till följd av att gamla produkter fortfarande kan inneha i stort marknadsvärde som elektronikhandlarna inte vill gå miste om.³⁶

Scheijgrond berättar vidare hur ROHS³⁷ direktivet fick företag att designa om sina produkter för att falla inom de nya riktlinjerna gällande vilka substanser som fick finnas med i deras produkter. EU utökade kraven och ansvaret hos företag genom att introducera REACH³⁸ som innebär att företag måste kontrollera sina produkter gentemot en lista bestående av substanser som EU anser vara extra känsliga (SVHC – substances of very high concern). Scheijgrond förklarar att företag ställs inför en svår utmaning att ständigt hålla sig uppdaterade om den förändring och uppdatering som sker i SVHC. Efter REACH förväntas företagen rätta sig efter listan, vilket betyder kontrollera samtliga produkter och informera konsumenterna, samma dag som listan uppdateras med nya substanser. Det är både en kostsam och tidskrävande process att kontrollera samtliga produkter. Scheijgrond vidareutvecklar att det som ytterligare försvårar ansvarstagandet för företag är att inte alla stater är överens kring de krav som EU ställer vilket kan leda till att olika företag har olika riktlinjer att rätta sig efter vilket skapar en juridisk osäkerhet. Samtidigt saknas det kunskap hos både företag och leverantörer gällande de substanser som listas i SVHC. Scheijgrond förklarar att även om kunskapen finns hos leverantörer och tillverkare gällande substanser inkorporerade i elektronik är det inte garanterat att den informationen rör sig uppåt i produktionskedjan. Framförallt inte i områden utanför EU där tillverkarna av grundkemikalier saknar skyldiga att informera konsumenterna om de substanser som är med på SVHC. Scheijgrond presenterar dock en lösning för företag lättare ska kunna följa sig efter REACH. Genom att använda sig av Ruggies ramverk, vilket kommer presenteras i ett senare stycke, bör företag kunna genomföra

---

³⁵ Scheijgrond, Jan-Willem, *Extending producer responsibility up and down the suppl chain, challenges and limitation*, Waste Management and Research, 2011, no.29, doi: 10.1177/0734242X11416540, s.912-913.

³⁶ Ibid, s.913.

³⁷ "The EU Directive on the restriction of certain hazardous substances in electrical and electronic equipment..." Ibid, s.911.

³⁸ "The registration, evaluation, authorization and restriction of chemicals." Europa kommissionen, https://ec.europa.eu/environment/chemicals/reach/reach_en.htm, hämtad: 07-01-2020.

egna riskanalyser och använda sitt inflytande över sina leverantörer för att minska den potentiella skadan deras produkter kan orsaka.³⁹

Christine Terada presenterar i artikeln *Recycling electronic wastes in Nigeria: Putting environmental and human rights at risk* potentiella lösningar för att kunna utkräva ansvar från företag. Hon beskriver hur särskilda lagförslag och nya lagar kan råda bot på en del av de olagliga dumpningar av elektroniskt avfall som sker, samt olaglig export av elektroniskt avfall som kommer presenteras senare. Ytterligare kan ett alternativ, som även presenterats ovan, vara att företag tar bort de farliga ämnena ur sina produkter. Den sista alternativa lösningen som Terada presenterar är att vända sig till bindande mellanstatliga avtal utformade av förenta nationerna och antagna av medlemsländerna. Genom att t.ex. använda konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter eller barnkonventionen finns det en möjlighet att kunna utkräva ansvar från medlemsstater även om de inte skrivit under Basel konventionen. Det gör att människors mänskliga rättigheter respekteras, tas på större allvar men säger tyvärr ingenting om vilket ansvar företag bör bära för de påföljder deras produkter orsakar som elektroniskt avfall.⁴⁰

3.2 Kapacitetsperspektivet och mänskliga rättigheter

Att mänskliga rättigheter ska vara närvarande och aktiva i alla delar av en människas liv är en uppfattning delad av Eleanor Roosevelt, en av grundarna av förenta nationernas deklaration av mänskliga rättigheter. Det lyfts fram i César González-Cantón, Sonia Boulos och Pablo Sánchez-Garridos artikel *Exploring the Link Between Human Rights, the Capability Approach and Corporate Responsibility*. De förklarar vidare att Roosevelt menar att om det finns någonstans där mänskliga rättigheter inte har kraft förlorar de direkt sin styrka överallt. Författarna fortsätter med att beskriva hur företag sitter på en maktposition där de har möjligheten att påverka människors liv i större utsträckning än vad som tidigare varit erkänt. Företag har en komplex roll i människors liv och har möjligheten att förespråka eller förneka social rättvisa och förutsättningar för mänsklig utveckling.⁴¹ Huvudsyftet med författarnas

---

³⁹ Scheijgrond, Jan-Willem, *Extending producer responsibility up and down the suppl chain, challenges and limitation*, Waste Management and Research, 2011, no.29, doi: 10.1177/0734242X11416540, s.914-915.

⁴⁰ Terada, Christine, *Recycling Electronic Wastes in Nigeria: Putting Environmental and Human Rights at Risk*, Northwestern Journal of International Human Rights, 2012, s.169-170.

⁴¹ González-Cantón, César, Boulos, Sonia, Sánchez-Garrido, Pablo, *Exploring the Link Between Human Rights, the Capability Approach and Corporate Responsibility*, Journal of Business Ethics, 2018, <https://doi.org/10.1007/s10551-018-3801-x>, s.875.

artikel är att utveckla en företagsetik och företags ansvar när det kommer till mänskliga rättigheter baserat på kapacitetsperspektivet utformat av Martha Nussbaum och Amartya Sen. González-Cantón, Boulos och Sánchez-Garridos mål är att argumentera för att företag bär ett ansvar att säkra de kapaciteter och funktioner var människa är värdig och att därigenom säkra mänskliga rättigheter. Varje människa ska enligt kapacitetsperspektivet ha möjligheten att göra de saker som individer har orsak att värdera för dem själva. Kapacitetsperspektivet fokuserar därför på de friheter som individer faktiskt har istället för generella, teoretiska friheter.⁴² Kapacitetsteorin skapad av Nussbaum grundas i tio kapaciteter sammanställda i en fast lista som reflekterar en tröskelnivå hon anser att alla människor bör befinna sig över. Tröskelnivån fungerar även som en riktlinje för samhällen att rätta sig efter för att kunna säkra kapaciteter, och därigenom rättigheter, till sina medborgare. Mänskliga rättigheter är, utifrån kapacitetsperspektivets position, när du har rätt till dina kapaciteter.⁴³

3.2.1 Ruggies ramverk

González-Cantón, Boulos och Sánchez-Garridos inleder artikeln med att berätta att 2001 grundades The UN Guiding Principles for Business and Human Rights, även kallat Ruggies ramverk. Det är ett ramverk för hur företag bör förhålla sig till de etiska skyldigheter de har gentemot mänskliga rättigheter.⁴⁴ Ruggies ramverk listar 5 grundläggande principer som beskriver företags ansvar för mänskliga rättigheter. Det riktar sig till alla företag oavsett storlek, bransch, ägarskap och struktur. Företagen bör dock ha en egen policy för att på egen hand se över deras ansvar. Principerna hänvisar till de internationellt erkända universella rättigheter listade i UDHR⁴⁵, ICCPR⁴⁶, ICESCR⁴⁷ samt de rättigheter som är listade i internationella arbetsorganisationens deklaration över grundläggande principer och rättigheter på jobbet. De förklarar att företag bör respektera internationellt erkända mänskliga rättigheterna, undvika att kränka rättigheter och belyser de rättighetskränkningar de är involverade i. För att respektera rättigheterna efterfrågar principerna att företagen undvika orsaka eller bidra till negativ påverkan på mänskliga rättigheter. Företagen bör även

---

⁴² González-Cantón, César, Boulos, Sonia, Sánchez-Garrido, Pablo, *Exploring the Link Between Human Rights, the Capability Approach and Corporate Responsibility*, Journal of Business Ethics, 2018, <https://doi.org/10.1007/s10551-018-3801-x>, s.866-867

⁴³ Ibid, s.869-870.

⁴⁴ Ibid, s.865.

⁴⁵ UDHR – förkortning av *Universal Declaration of Human Rights*.

⁴⁶ ICCPR – förkortning av *International Convention on Civil and Political Rights*.

⁴⁷ ICESCR – förkortning av *International Convention on Economic, Social and Cultural Rights*.

eftersträva att förebygga och minska deras negativa påverkan. Företag har därför ett ansvar att skydda mänskliga rättigheter.⁴⁸

3.2.2 Mänskliga rättigheter och värdighet

När vi förespråkar mänsklig utveckling och uppfyllandet av mänskliga rättigheter finner vi den gemensamma motivationen att förespråka frihet, välmående och värdighet hos alla individer. Det är i de faktorer vi grundar mänskliga rättigheter och de är lika viktiga och väsentliga för företag som för stater. För att i största möjliga mån undvika framtida spänningar kring begreppet mänskliga rättigheter beskriver González-Cantón, Boulos och Sánchez-Garridos hur skaparna av UDHR skrev in "värdighet" som en nyckel för att skapa harmoni mellan rättigheterna. Värdighet innebär att person innehar en position av värdighet och respekt.⁴⁹ När en individs värdighet attackeras försvagar individen. Värdighet som grund har dock anklagats för att vara för tunn då begreppet juridiskt är svårfångat och lätt blir tvetydigt. Begreppet har setts som oanvändbart och riskfyllt när det försöker precisera vad mänskliga rättigheter är. Författarna menar att kapacitetsperspektivet löser problemet med att begreppet anses oanvändbart då kapaciteterna i sig är målet. Utifrån principerna beskrivs vad som är minimum för ett värdigt liv. Kapacitetsperspektivet tacklar även begreppets vaghet genom att ge klara riktlinjer till vad som behövs för att säkra mänskliga rättigheter.⁵⁰

3.2.3 Kapacitetsperspektivet och företagsansvar för mänskliga rättigheter

Företagsvärlden bör vara fokuserade på människor och förespråka demokrati, kreativitet och solidaritet när många företag i själva verket är fientliga mot demokratiska interaktioner. Det i sin tur skapar människor som är osäkra, misstänksamma och isolerar sig själv. Författarna förespråkar att kapacitetsperspektivet förser anställda med de verktyg de behöver för att hjälpa dem bli respekterade, säkra och inse sina egna öden. Det assisterar dem i formandet av policy som inkorporerar det som har betydelse för de anställda. Kapacitetsperspektivet stödjer ett företagsansvar för mänskliga rättigheter baserat på värdighet. Det har, genom

---

⁴⁸ United Nations Human Rights, Office of the High Commissioner, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, https://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf s.13-16.

⁴⁹ González-Cantón, César, Boulos, Sonia, Sánchez-Garrido, Pablo, *Exploring the Link Between Human Rights, the Capability Approach and Corporate Responsibility*, Journal of Business Ethics, 2018, <https://doi.org/10.1007/s10551-018-3801-x>, s.865- 868

⁵⁰ Ibid, s.871-873.

kapaciteterna, förmågan att sensibilisera människorättsliga problem lyfta av FN, vilka även går att finna i företags sociala policy och dokument. Det påverkar alla delar av företag, från hälsofarliga produktionsmetoder, diskriminering, förtryckande strukturer till den verbala och emotionella misshandel som kan förekomma. Företag bär på en skyldighet att respektera mänskliga rättigheter vilka bör prioriteras över andra intressen men de måste skötas i relation till företagets ekonomiska objektiva. Det presenterar en utmanande uppgift. Genom en kombination av riktlinjerna presenterade i Ruggies ramverk och kapacitetsperspektivet får företag en bättre förståelse i hur de bör prioritera och lösa sitt ansvar till mänskliga rättigheter.⁵¹

3.3 Teknologi mot klimatförändringar och ekologisk modernisering

Vi står inför ett globalt hot med klimatförändringar som gör att människor och djur riskerar att förlora sina hem, haven försuras och arter utrotas. Det konstaterar Lucy McAllister, Amanda Magee och Benjamin Hale i deras artikel *Women, E.Waste, and Technological Solutions to Climate Change*. Forskare och politiker försöker gemensamt komma fram till potentiella lösningar på klimatförändringarna. Nya teknologiska lösningar presenteras som lösningar på många av de problem som väntas inträffa. Det finns dock även risker med nya teknologiska lösningar som är värda att ha med i beräkningen. De nya teknologiska lösningarna riskerar att skapa en ny obalans mellan olika geopolitiska områden som bland annat baselkonventionen försöker lösa. De minst utvecklade länderna saknar de nödvändiga ekonomiska resurserna för att ha möjlighet att dra nytta av de nya teknologiska framgångarna. Utöver det är det de minst utvecklade länderna som redan befinner sig i en utsatt situation som kommer att drabbas av det exporterade elektroniska avfallet.

Ny teknologi som t.ex. bioenergi, solenergi, hav- eller vindenergi är erkända alternativ för att minska klimatförändringarna men de riskerar också att orsaka skada när de inte längre är aktiva. Likaså är det med t.ex. solpaneler och batterier till elbilar. Det är billigare för både företag och stater att göra sig av med elektroniskt avfall i utvecklingsländer.

---

⁵¹ González-Cantón, César, Boulos, Sonia, Sánchez-Garrido, Pablo, *Exploring the Link Between Human Rights, the Capability Approach and Corporate Responsibility*, Journal of Business Ethics, 2018, <https://doi.org/10.1007/s10551-018-3801-x>, s.875-876

Det elektroniska avfallet kommer till följd att ytterligare drabba utvecklingsländer och deras befolkningar som redan riskerar att fara illa till följd av klimatförändringarna.⁵²

Miljöpåverkan av elektroniskt avfall i relation till hur vi ser på den teknologiska innovationen kring klimatlösningar befinner sig i en obalans. Det finns en föreställning om att ny teknologi sedan 1980-talet har präglats av ekologiska kriterier vid sin framtagning istället för endast ekonomiska målsättningar. Det grundar sig i en teori vid namn ekologisk modernisering som anser att ekonomisk utveckling och en högre miljömässig standard är eller kan bli förenade. En idé om att ekonomisk tillväxt inte direkt är sammankopplat med miljöfara. En del forskare anser även att t.ex. USA exporterar ekologism när de flyttar multinationella kemiska företag till fattigare stater i den globala södern.⁵³

Idéerna kring ekologisk modernisering är öppna för kritik, inte minst i relation till export av elektroniskt avfall. Det går att se att en del företag har en mer miljöbaserad inställning kring deras produktion. Det går dock inte att säga att det är så vida spritt som ekologisk modernisering vill få det att framstå. Ekosystem och människor fortsätter att drabbas av företags globalisering och framfart, både när det kommer till produktion och avfallshantering.⁵⁴ Det finns en vilja att lösa miljö och klimatproblem som vi kan se med den nya teknologin som tas fram för att lösa, eller i alla fall försöka mildra, konsekvenserna av klimatförändringarna. Vad vi dock också kan se är att det inte löper hela linan ut. Människor drabbas och far illa även av den teknologin som förväntas vara deras, och vår allas, räddning.

3.4 Utökat företagsansvar för elektroniska produkter

Den information som går att finna gällande företagsansvar för hur de produkter som blivit elektroniskt avfall påverkar människors välmående och rättigheter är ytterst begränsad. Som nämnt ovan bär företag på ett ansvar att se till att deras företagsverksamhet och produktionskedja inte skadar människa eller miljö, samt förhindra och ta hand om de instanser där det kan ske. Den presenterade forskningen ovan diskuterar även hur vi kan se på företagsansvar, både juridiskt och moraliskt. De juridiska åtgärderna täcker dock inte fullt ut de konsekvenser och elektroniskt avfall genererar. Inte heller ger det moraliska

---

⁵² McAllister, Lucy, Magree, Amanda, Hale, Benjamin, *Women, E-Waste, and Technological Solutions to Climate Change*, Health and Human Rights Journal, 2016, no. 1, vol. 16, s.167-170.

⁵³ Pellow, David N, *Resisting global toxics: transnational movements for environmental justice*, MIT Press, Cambridge, Mass., 2007, s.18-19.

⁵⁴ *Ibid*, s.20.

ansvarsutkrävandet från kapacitetsperspektivet en fullständig förklaring kring hur vi bör se på företags moraliska ansvar kring elektroniskt avfall. Företagsansvar är en viktig fråga att diskutera och lyfta till följd av deras stora möjligheter att påverka människor och miljö, både positivt och negativt. Det finns en brist i forskningen som jag hoppas att det här arbetet ska hjälpa till att fylla.

4 Undersökning

Människor påverkas och tvingas leva med konsekvenserna som elektroniskt avfall genererar. Många befinner sig redan i en svår situation som försvåras till följd av rika länders export av elektroniskt avfall till fattigare delar av världen. Kommande avsnitt kommer därför att redogöra hur situationen ser ut och hur människor påverkas av elektroniskt avfall samt varför export av elektroniskt avfall sker. Fallstudien kommer sedan att analyseras i kapitel fem med hjälp av David Millers sambandsteori.

4.1 Elektroniskt avfall

Elektroniskt avfall utgörs av elektroniska produkter såsom t.ex. mobiltelefoner, datorer och TV-apparater enligt en definition⁵⁵ från Christine Terada.⁵⁶ Vad som går att finna hos andra författare/forskare (?) är att elektroniskt avfall som definierat ovan skiljer sig från vad som har betecknats för elektronisk utrustning. Till den kategorin tillhör icke-elektroniska produkter såsom t.ex. kylskåp och ugnar. I takt med att elektroniska komponenter inkorporeras i produkter som generellt inte räknas in i elektroniska produkter som senare blir elektroniskt avfall blir distinktionen mellan de olika grupperna mindre och mindre skarp.⁵⁷ Det har dock gjorts en lägre uppskattning att det produceras ca 20-25 miljoner ton elektroniskt avfall per år. De största producenterna är Europa, USA och Australien, men det förväntas att Kina, Östeuropa och Latinamerika kommer att öka och även de bli några av de största producenterna av elektroniskt avfall inom de kommande tio åren.⁵⁸ Det beräknas att 98% av allt elektroniskt avfall produceras av 25 industrialiserade länder.⁵⁹ Hanteringen och handeln

---

⁵⁵ "E-waste is the disposal of electronic goods, such as cell phones, mp3 players, televisions and computers." Definition från Terada, Christine, *Recycling Electronic Wastes in Nigeria: Putting Environmental and Human Rights at Risk*, Northwestern Journal of International Human Rights, 2012, s.155.

⁵⁶ Terada, Christine, *Recycling Electronic Wastes in Nigeria: Putting Environmental and Human Rights at Risk*, Northwestern Journal of International Human Rights, 2012, s.155.

⁵⁷ Robinson, Brett. H, *E-Waste: An assessment of global production and environmental impacts*, Science of the Total Environment, 2009, no.408, doi:10.1016/j.scitotenv.2009.09.004, s.184.

⁵⁸ Ibid, s.185.

⁵⁹ Pellow, David N., *Resisting global toxics: transnational movements for environmental justice*, MIT Press, Cambridge, Mass, 2007. S.33.

kring elektroniskt avfall är oreglerad vilket gör att informationen som finns tillgänglig gällande dess omfattning är varken fullständig eller tillräckligt tillförlitlig. Vad som dock står klart är att handeln av elektroniska produkter fortsätter öka och likaså mängden elektroniskt avfall.⁶⁰ Bara i Sverige har vi kunnat se hur mängden sålda elektroniska produkter ökar, och förväntas fortsätta öka, samtidigt som inkomsterna från reparationer av elektroniska produkter minskar, och förväntas fortsätta minska.⁶¹ I takt med att efterfrågan på elektroniska produkter ökar, att de blir mer lättillgängliga och deras livslängd hos konsumenterna blir allt kortare ökar mängden elektroniskt avfall. Det stämmer väl överens med förenta nationernas förutsägelse att elektroniskt avfall kan komma att öka med 40 miljoner ton per år.⁶² Utifrån den ökningen vi ser idag finns det beräkningar som pekar på att det kommer att produceras 194 miljoner ton farligt avfall varje år.⁶³ Under 2000 hamnade 4.6 miljoner ton elektroniskt avfall i *landfills*⁶⁴. Bara i USA under 2006 producerades över 24 miljoner datorer (PC) och ca 139 miljoner kommunikationsapparater såsom t.ex. telefoner, smartphones och personsökare.⁶⁵

Elektroniskt avfall skiljer sig starkt från annat kommunalt och industriellt avfall, både kemiskt och fysiskt. Förbrukade elektroniska produkter innehåller värdefulla och åtråvärda metaller värda att ta vara på samt farliga ämnen och material som behöver tas om hand varsamt. Det innebär att elektroniskt avfall behöver tas om hand och återvinnas på ett särskilt sätt för att undvika miljöförstörelse eller att människor far illa till följd av exponering av farliga ämnen eller farliga arbetsmetoder.⁶⁶ Över 1 000 olika kemikalier och tungmetaller har hittats i elektroniskt avfall och många av dem är giftiga vilket hotar både människors

---

⁶⁰ Terada, Christine, *Recycling Electronic Wastes in Nigeria: Putting Environmental and Human Rights at Risk*, Northwestern Journal of International Human Rights, 2012, s.157.

⁶¹ Eurostat, (1 April 2019) Industry revenue of >>manufacture of consumer electronics<< in Sweden from 2011 to 2023 (in million US dollars), (Graph), Statista, https://www.statista.com/forecasts/396930/manufacture-of-consumer-electronics-revenue-in-sweden?fbclid=IwAR1Hb9HZjNsK574RJBfd7pldzg-w8gaGEfldxjQoVS_Hk8nF0Gch7KajSg, hämtad: 09-01-2020.

Eurostat, (1 April 2019), Industry revenue of >>repair of consumer electronics<< in Sweden from 2011 to 2023 (in million U.S. Dollars), (Graph), Statista, https://www.statista.com/forecasts/397181/repair-of-consumer-electronics-revenue-in-sweden?fbclid=IwAR2jNcimSml08_sLnmy8UIYVza7FXpziML2S1GNpvoCymRpbkVmyl9qWeCK, hämtad: 09-01-2020

⁶² Terada, Christine, *Recycling Electronic Wastes in Nigeria: Putting Environmental and Human Rights at Risk*, Northwestern Journal of International Human Rights, 2012, s.157.

⁶³ Pellow, David N., *Resisting global toxics: transnational movements for environmental justice*, MIT Press, Cambridge, Mass., 2007. S.33.

⁶⁴ Beslutet har tagits att använda det engelska ordet ”landfills” för att beskrivna öppna sopstationer där avfall dumpas för att sedan grävas ner då det är svåröversatt.

⁶⁵ Terada, Christine, *Recycling Electronic Wastes in Nigeria: Putting Environmental and Human Rights at Risk*, Northwestern Journal of International Human Rights, 2012, s.157-158.

⁶⁶ Robinson, Brett. H, *E-Waste: An assessment of global production and environmental impacts*, Science of the Total Environment, 2009, no.408, doi:10.1016/j.scitotenv.2009.09.004, s,183-191, s.184.

hälsa och miljön. Det inkluderar ämnen som koppar, bly, tenn, kvicksilver, flamskyddsmedel, barium, antimon och beryllium. Det är ämnen som kan vid exponering orsaka lungsjukdomar, cancer, skador på organ såsom hjärna och njurar samt fosterskador. Utöver det kan kemikalier och tungmetaller förorena grundvatten, luften, försura floder och tillhörande strandkanter, samt förgifta åkermark och jord vilket i sin tur kan leda till ytterligare faror för både människa och djur.⁶⁷

En stor del av det existerande elektroniska avfallet åker ut med hushållssoporna för att sedan hamna i *landfills*. Väl i *landfills* regleras elektroniskt avfall gällande *Toxicity Characteristic Leaching Procedure* (TCLP) som har fastställt att elektroniken troligtvis inte kommer generera alarmerande bly nivåer i lakvattnet.⁶⁸ Samtidigt har det visats att den kemiska cocktail som bildas i lakvattnet av olika elektroniska produkter och ämnen är giftigt för vattenorganismer. Om vi istället tittar på den potentiella återvinning som kan äga rum kan den rädda 95% av användbart material från datorer och i rika länder kan det ske på bra och säkra sätt med liten mänsklig och miljömässig påverkan.⁶⁹ Att återvinna elektroniskt avfall på ett sätt som är säkert för både människa och miljö är ofta väldigt kostsamt vilket leder till att en stor del av det insamlade elektroniska avfallet exporteras till andra länder.⁷⁰ Försök att leda bort elektroniskt avfall från t.ex. *landfills* där de är en miljöfara och istället få produkterna att återvinnas har till följd av höga kostnader lett till export av elektroniskt avfall.⁷¹ Av det elektroniska avfall som samlas in via olika instanser istället för att åka ut med hushållsoporerna är det ca 80% som exporteras till fattigare länder.⁷² Det gör att potentiellt giftigt elektroniskt avfall plockas isär och återvinns i länder som inte har lika strikta miljölagar, arbetsrättslagar och där arbetskraften är billigare.⁷³

---

⁶⁷ Terada, Christine, *Recycling Electronic Wastes in Nigeria: Putting Environmental and Human Rights at Risk*, Northwestern Journal of International Human Rights, 2012, s.156-157

⁶⁸ Förorenat vatten från t.ex. avfallsanläggningar eller industriell mark som kan läcka ut i andra områden och orsaka miljöproblem. Källa: Nationalencyklopedin, <https://www-nese.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/lakning>

⁶⁹ Robinson, Brett. H, *E-Waste: An assessment of global production and environmental impacts*, Science of the Total Environment, 2009, no.408, doi:10.1016/j.scitotenv.2009.09.004, s,183-191, s.187

⁷⁰ Terada, Christine, *Recycling Electronic Wastes in Nigeria: Putting Environmental and Human Rights at Risk*, Northwestern Journal of International Human Rights, 2012, s.156-157.

⁷¹ Pellow, David N., *Resisting global toxics: transnational movements for environmental justice*, MIT Press, Cambridge, Mass., 2007, s.8.

⁷² Robinson, Brett. H, *E-Waste: An assessment of global production and environmental impacts*, Science of the Total Environment, 2009, no.408, doi:10.1016/j.scitotenv.2009.09.004, s,183-191, s.187,

⁷³ Terada, Christine, *Recycling Electronic Wastes in Nigeria: Putting Environmental and Human Rights at Risk*, Northwestern Journal of International Human Rights, 2012, s.156.

4.2 Baselkonventionen – om gränsöverskridande transporter av avfall

Det finns konventioner som försöker förhindra att export av elektroniskt avfall sker. Det främsta hindret som skapat för att försvåra exporterna är baselkonventionen. Konventionen arbetades fram utav FN och trädde i kraft 1992.⁷⁴ Det mellanstatliga avtalet syftar till att minska exporten av farligt avfall mellan samtliga stater men specifikt för att begränsa den export som sker från rika, utvecklade stater till fattiga och utvecklingsstater. Till följd av att konventionen är ett mellanstatligt avtal är det inriktat på staters ansvar och varken nämner eller specifikt utkräver företagsansvar. Baselkonventionen vill skapa en miljömässigt sund hantering av elektroniskt avfall som skyddar både människa, djur och natur. Konventionen är tydlig med att olaglig export av elektroniskt avfall är en brottslig handling men som saknar ett uttryckligt straff. Konventionen mötte dock kritik från medlemsstater då de ansåg att konventionen legitimerade istället för att kriminalisera export av elektroniskt avfall och konsekvensen blev skapandet av the Basel Ban. Målet med the Basel Ban var att fullt ut klara av att implementera baselkonventionen och på så sätt förbjuda all typ av export av elektroniskt avfall till länder som inte är en medlem i organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling⁷⁵ för slutgiltig hantering. Tack vare the Basel Ban är även export av elektroniskt avfall med återvinning som mål förbjudet.⁷⁶

Baselkonventionen och the Basel Ban bör fungera men export av elektroniskt avfall fortsätter att flöda ut från rikare stater med siktet inställt på fattigare stater. Det finns olika skäl till att den exporten fortgår men en faktor är att USA, som en inflytelserik och mäktig aktör på den globala arenan, inte har ratificerat baselkonventionen.⁷⁷ Genom att inte ratificera konventionen visar de en brist på respekt både för miljön men också för mänskliga rättigheter.⁷⁸ Trots motståndet på nationell nivå har 25 delstater godkänt lagar som reglerar

---

⁷⁴ Naturvårdsverket - <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhalltet/EU-och-internationellt/Internationellt-miljoarbete/miljokonventioner/Konvention-om-gransoverskridande-transporter/>, hämtad: 07-01-2020

⁷⁵ OCED – The organization for Economic Co-operation and Development. En organisation som arbetar med regeringar och medborgare hitta lösningar på sociala, ekonomiska och miljöproblem. OCED, <http://www.oecd.org/about/>, hämtad: 07-01-2020.

⁷⁶ Terada, Christine, *Recycling Electronic Wastes in Nigeria: Putting Environmental and Human Rights at Risk*, Northwestern Journal of International Human Rights, 2012, s.163-165.

⁷⁷ Pellow, David N., *Resisting global toxics: transnational movements for environmental justice*, MIT Press, Cambridge, Mass., 2007, s.216

⁷⁸ McAllister, Lucy, Magree, Amanda, Hale, Benjamin, *Women, E-Waste, and Technological Solutions to Climate Change*, Health and Human Rights Journal, 2016, no. 1, vol. 16, s.174.

elektroniskt avfall. En av lagarna vid namn Producer Responsibility Act som syftar till att företag på egen hand ska betala för återvinningen av deras produkter. Det skapar tyvärr endast en liten påverkan på det elektroniska avfallet i sin helhet till följd av statens ovilja att ratificera baselkonventionen samt att elektroniskt avfall saknar övrig strikt reglering från nationell lagstiftning.⁷⁹ Att stater har skrivit under konventionen är dock ingen garanti. Europa har kommit överens om att stoppa exporten genom baselkonventionen men trots det har det kommit rapporter som indikerar på att elektroniskt avfall fortfarande skeppas ut från Europa till fattigare delar av världen.⁸⁰

Elektroniskt avfall rör sig även över statsgränser på ett annat väl använt sätt vilket är genom att avfallet kamoufleras och blandas med donationer bestående av elektroniska produkter. En stor del elektroniska produkter som inte används doneras till från rika stater till fattigare stater. I samband med donationerna av faktiskt fungerande elektronik är det inte ovanligt att en del organisationer placerar elektroniskt avfall som ett kryphål i baselkonventionen. Det kan hända att upp till av 75 procent av det som doneras i själva verket består av elektroniskt avfall som är obsolet.⁸¹

Många fattiga stater befinner sig i ekonomiskt utsatta situationer, till stor del som en konsekvens av kolonialism samt lån och skulder till rikare stater. Det i sin tur leder till att en del fattiga stater accepterar elektroniskt och farligt avfall då de kompenseras ekonomiskt. På så sätt kan rika stater som USA fortsätta exportera elektroniskt avfall till fattigare länder.⁸²

Det har även skapats ett ansvarsprotokoll vilket berör vem som bär ekonomiskt ansvar och då är skadeståndsskyldig när det sker en skada. Protokollet gäller vid gränsöverskridande transporter, slutgiltigt omhändertagande av både farligt och icke farligt avfall, samt illegala transporter i samma syfte. Ansvarsprotokollet skrevs under 1999 men har fortfarande inte trätt i kraft.⁸³

---

⁷⁹ Terada, Christine, *Recycling Electronic Wastes in Nigeria: Putting Environmental and Human Rights at Risk*, Northwestern Journal of International Human Rights, 2012, s.154.

⁸⁰ Pellow, David N., *Resisting global toxics: transnational movements for environmental justice*, MIT Press, Cambridge, Mass., 2007, s.218.

⁸¹ Robinson, Brett. H, *E-Waste: An assessment of global production and environmental impacts*, Science of the Total Environment, 2009, no.408, doi:10.1016/j.scitotenv.2009.09.004, s.187.

⁸² Pellow, David N., *Resisting global toxics: transnational movements for environmental justice*, MIT Press, Cambridge, Mass., 2007, s.9.

⁸³ Naturvårdsverket - <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/EU-och-internationellt/Internationellt-miljoarbete/miljokonventioner/Konvention-om-gransoverskridande-transporter/>, hämtad: 07-01-2020

4.3 Konsekvenser av export av elektroniskt avfall

Exporten av elektroniskt, farligt avfall fortsätter ske trots de åtgärder som har vidtagits för att försöka bromsa dess framfart. Elektroniskt avfall fortsätter att flöda till fattigare länder och har bland annat kallats för ”toxic colonialism”. Jim Pucket som leder Seattle baserade gruppen Basel Action Network (BAN)⁸⁴ har uttalat sig och sagt att global export av elektroniskt avfall lämnar fattiga människor i valet mellan fattigdom och giftiga ämnen.⁸⁵ Mycket elektroniskt avfall exporteras till t.ex. Mexico, öst och Västafrika men majoriteten exporteras till olika delar av Asien.⁸⁶ Om vi ser till Indien där en fjärdedel av befolkningen lever under fattigdomsgränsen på 1.25 dollar per dag kan ett jobb som återvinnare vara attraktivt. Genom att gå genom kasserade elektroniska produkter och leta efter delar som går att sälja vidare är det möjligt att tjäna mellan 2-5 dollar per dag. Det ger dem ett stabilt jobb, som tyvärr även innebär en stark stigmatisering av arbetarna, som ger en stabil inkomst som gör att de kan försörja sina familjer.⁸⁷ I fattigare länder är det heller inte ovanligt att även barn anställs för att hantera elektroniskt avfall.⁸⁸ Det är många länder är en del av handelsavtal, låneavtal och hjälpavtal vilket placerar fattiga länder i en beroendeställning vilket kan leda till att de accepterar importen av elektroniskt avfall. Samtidigt kan länder med en fattig befolkning se elektroniskt avfall som en tillgång då befolkningen sätts i arbete och behovet av råmaterial fylls genom det som räddas ur avfallet.

Hur farligt elektroniskt avfall faktiskt är förtydligas genom de farliga metoder som används i fattiga länder samt mängden timmar som människor arbetar med produkterna. Skadorna som drabbar människorna som arbetar med det och bor i närområdet är allvarliga och i en del fall obotliga. Många av ämnena som de här människorna utsätts för är klassificerade som cancerogena, som t.ex. beryllium, kadmium. Att många av dem inte är biologiskt nedbrytbara leder också till att de ackumuleras i jord, växter och djur och ökar risken att bli exponerad för ämnena. Vål i jord och vattendrag blir jordbruk och odlingar

---

⁸⁴ Basel Action Network (BAN) arbetar med att kartlägga export av farligt avfall med målet att få dem att upphöra samt att förespråka baselkonventionen. www.ban.org

⁸⁵ Pellow, David N., *Resisting global toxics: transnational movements for environmental justice*, MIT Press, Cambridge, Mass, 2007, s.191. Tolkad översättning från citatet: “leaves poorer peoples of the world with the untenable choice between poverty and poison”.

⁸⁶ Ibid, s.194.

⁸⁷ McAllister, Lucy, Magree, Amanda, Hale, Benjamin, *Women, E-Waste, and Technological Solutions to Climate Change*, Health and Human Rights Journal, 2016, no. 1, vol. 16, s.171-172.

⁸⁸ Robinson, Brett. H, *E-Waste: An assessment of global production and environmental impacts*, Science of the Total Environment, 2009, no.408, doi:10.1016/j.scitotenv.2009.09.004, s.187.

exponerade vilket gör att maten är kontaminerad.⁸⁹ Nivåerna av kemikalier som påvisas hos människor som befinner sig i närheten är för höga för att det endast ska ha exponerats på ett sätt. De har exponerats via mat, vatten och luft.⁹⁰ Utöver det finns det även risk att maten sköljs i vatten förorenat av elektroniskt avfall. Det finns epidemiologiska studier som föreslår att exponering av många av de metaller och kemikalier som ingår i elektroniskt avfall kan öka risken och dödligheten i hjärt-och kärlsjukdomar. De som bor i det närliggande området utsätts för giftiga metaller och ihärdiga biologiska miljöfarliga ämnen (POP – persistent organic pollutants), ftalater och flamskyddsmedel som sprider sig i luften, samt ner i jord och vattendrag när elektroniskt avfall bränns för att t.ex. frigöra åtråvärda ämnen. Exponering av giftiga kemikalier har konstaterats eller misstänks orsaka cancer, njur-och leversjukdomar, hormonell obalans, försvagat immunsystem, sjukdomar som drabbar muskuloskeletal systemet, fosterskador, nervskador, skador på reproduktions systemet, mental ohälsa, demens och inlärningssvårigheter. Utöver det kan kvinnor ytterligare drabbas av endometrios, oregelbunden mens, blodbrist och autoimmuna sjukdomar. Många unga kvinnor drabbas innan de ens är gamla nog att biologiskt ha möjlighet att skaffa egna barn. Även barnen som föds nära återvinningsområden riskerar att ha en låg födelsevikt, skador vid fosterutvecklingen som kan resultera i bl.a neurologiskt betingade beteendeförändringar, plötsliga missfall eller få cancer redan som barn.⁹¹ Det har även visats att barn som växer upp och bor nära återvinningsområden har lägre kognitiv förmåga än barn från andra områden. Det har även upptäckts höga kopparnivåer i navelsträngar hos nyfödda vilket är sammankopplat med DNA skador. Det finns även en förhöjd risk att barnen drabbas av kromosomförändringar väl exponerade för de metaller och kemikalier som är sammankopplade med återvinningsprocesser av elektroniskt avfall.⁹² Förenta nationernas klimatpanels rapport från 2011 beräknar att vid 2020 kommer över 500 000 bilbatterier för elbilar att presentera en stor utmaning för återvinningsprocessen då de blir en del av strömmen av elektroniskt avfall. De bräknar även att samtliga solcellspaneler som är i

---

⁸⁹ McAllister, Lucy, Magree, Amanda, Hale, Benjamin, *Women, E-Waste, and Technological Solutions to Climate Change*, Health and Human Rights Journal, 2016, no. 1, vol. 16, s.170.

⁹⁰ Robinson, Brett. H, *E-Waste: An assessment of global production and environmental impacts*, Science of the Total Environment, 2009, no.408, doi:10.1016/j.scitotenv.2009.09.004, s.189.

⁹¹ McAllister, Lucy, Magree, Amanda, Hale, Benjamin, *Women, E-Waste, and Technological Solutions to Climate Change*, Health and Human Rights Journal, 2016, no. 1, vol. 16, s.171-173.

⁹² Robinson, Brett. H, *E-Waste: An assessment of global production and environmental impacts*, Science of the Total Environment, 2009, no.408, doi:10.1016/j.scitotenv.2009.09.004, s.188-189.

användning kommer att hamna i avfallsströmmen vid 2040. Det finns en stor risk att även de kommer att exporteras och hamna i fattigare utvecklingsländer.⁹³

4.4 Elektroniskt avfall drabbar hela planeten

Var enda levande organism på vår planet har på någon nivå exponerats för gifter skapade av människan. De finns i alla miljöer, alla djur och alla människor. Det är ett nytt fenomen men som drabbar oss alla.⁹⁴ Vår kunskap är ytters begränsa gällande vilka effekter de här ämnena har på ekosystem, människors hälsa samt hur vi ska sanera förorenade områden.⁹⁵ Ämnen som potentiellt an orsaka DNA skador tas upp ur jorden och sprids vidare via växter och djur till människor. Även om nivåerna som bioackumuleras i växer från jorden är låga ger det kemikalier och metaller en väg in i näringskedjan. Farliga ämnen kan även leta sig in i nya produkter som producerats nära återvinningsområden och ge upphov till förhöjda nivåer av ämnen som kopplas samman med elektroniskt avfall. Återvunna material kan då användas i produkter som konsumeras lokalt eller exporteras vidare internationellt.

Rika stater har ett egenintresse att se till att hanteringen av elektroniskt avfall går korrekt till med minskad miljöpåverkan. Om inte riskerar de att importera både mat och produkter som negativt har påverkats av den rådande återvinningsprocessen i fattiga länder. Det skulle även samtidigt gynna de fattiga utvecklingsländerna som drabbas hårdast av exporten av elektroniskt avfall. Genom korrekta, eller i alla fall bättre, återvinningsmetoder slipper de drabbas av fler förorenade återvinningsområden drabbade av ämnen som saknar grundlig efterforskning och som gör dem sjuka.⁹⁶

---

⁹³ McAllister, Lucy, Magree, Amanda, Hale, Benjamin, *Women, E-Waste, and Technological Solutions to Climate Change*, Health and Human Rights Journal, 2016, no. 1, vol. 16, s.170.

⁹⁴ Pellow, David N., *Resisting global toxics: transnational movements for environmental justice*, MIT Press, Cambridge, Mass, 2007, s.26.

⁹⁵ Robinson, Brett. H, *E-Waste: An assessment of global production and environmental impacts*, Science of the Total Environment, 2009, no.408, doi:10.1016/j.scitotenv.2009.09.004, s.189.

⁹⁶ Ibid, s.188-189.

5 Analys och diskussion

Människor i framförallt de fattigare delarna av världen far illa vid hantering av elektroniskt avfall som framförallt har importerats från rikare länder. Återvinningsarbetare och de som lever nära återvinningsanläggningar blir sjuka till följd av de kemikalier och metaller som sprids vid b.l.a. luft och vattendrag. Vilket ansvar företag bör ha för de konsekvenser deras produkter orsakar är en svår och komplex fråga. För att undersöka om det går att utkräva något ansvar från företag kommer situationen som målades upp under sektion fyra i kommande avsnitt att analyseras och diskuteras utifrån de parametrar som presenterats från Millers sambandsteori. Därigenom kommer även det slutgiltiga korrigerande ansvar Miller presenterar i relation till företags ansvar.

5.1 Analys

För att analysera vilket ansvar företag bör bära för elektroniskt avfall kommer jag att applicera Millers parametrar på fallet beskrivet i sektion fyra. Analysen kommer att delas upp utifrån de fyra olika ansvarsområden Miller listar i sin teori.

Företag säljer sina produkter till konsumenter som använder dem på obestämd tid tills de anses vara förbrukade. Därefter kasseras de och hamnar i antingen *landfills* eller återvinns. Alternativt exporteras produkterna till andra länder för att tas om hand. Där riskerar människor, i ofta redan utsatta situationer, att påverkas negativt av konsekvenserna av det importerade elektroniska avfallet. Vilket korrigerande ansvar bör företag bära för de skador deras produkter genererar?

5.1.1 Kausalt ansvar

Den första grunden för ansvar som Miller diskuterar bygger på den eller de aktörer som anses vara kausalt ansvariga för situationen. Om vi granskar huruvida företag är kausalt ansvariga för det som sker med fattigare människor i fattigare länder går det att se på olika sätt.

När vi undersöker den kausala kedjan kan vi se företag som ansvariga för de sjukdomar och skador människor drabbas av vid återvinningsarbetet. Det är företagen som väljer att producera produkterna samt har möjligheten att påverka vilka ämnen som ska inkorporeras vid tillverkningen. Det redogörs under tidigare forskning ur artikeln från Scheijgrond att företag har direktiv att rätta sig efter instiftade från bland annat EU. Där listas vilka kemikalier de får inkorporera i sina produkter.⁹⁷ Det innebär att företag har begränsningar för vad de får inkorporera och inte. Vi kan också se att det inte är tillräckligt. Människor blir sjuka och dör till följd av de kemikalier och metaller som frigörs vid återvinnings hanteringen av elektroniskt avfall. Går det att dra en rak linje mellan företagens produktion av produkterna och det som människor i fattigare länder drabbas av vid hanteringen av elektroniskt avfall? Det ter sig inte självklart att företagen är kausalt ansvariga för att människor i fattigare länder blir sjuka och skadade. Produkterna går genom många olika mellan händer innan de når sin slutgiltiga destination.

Elektroniskt avfall exporteras från rika länder till fattigare länder. Vad som dock inte står klart är i huruvida stor utsträckning det är företagen själva som exporterar produkterna. Vad vi dock kan konstatera är att majoriteten av stater har skrivit under Baselkonventionen och därmed bundit sig till att stoppa exporter av farligt avfall, vilket även inkluderar elektroniskt avfall.⁹⁸ Vi har även konstaterat att exporter av elektroniskt avfall fortfarande sker. Det skäppas ut både från USA som inte ratificerat baselkonventionen men även från t.ex. Europa.⁹⁹ Utöver det finns det även organisationer som döljer elektroniskt avfall bland donationer av fungerande, men gamla, elektroniska produkter som exporteras till fattigare länder.¹⁰⁰ Inte heller här kan vi konstatera att företag själva exporterar donationer till fattigare länder och kan därför inte dra slutsatsen att de är direkt kausalt ansvariga för var deras gamla produkter hamnar. Det är företag och organisationer som är kausalt skyldiga till att människor far illa genom gammalmodiga återvinningsmetoder i fattigare länder, inte företagen direkt. Går det att se företagen kausalt ansvariga för att de inte själva hindrar exporterna av den gamla elektroniken?

---

⁹⁷ Scheijgrond, Jan-Willem, *Extending producer responsibility up and down the suppl chain, challenges and limitation*, Waste Management and Research, 2011, no.29, doi: 10.1177/0734242X11416540, s.912-914.

⁹⁸ Terada, Christine, *Recycling Electronic Wastes in Nigeria: Putting Environmental and Human Rights at Risk*, Northwestern Journal of International Human Rights, 2012, s.165-166.

⁹⁹ Pellow, David N., *Resisting global toxics: transnational movements for environmental justice*, MIT Press, Cambridge, Mass., 2007, s.216 & 218.

¹⁰⁰ Robinson, Brett. H, *E-Waste: An assessment of global production and environmental impacts*, Science of the Total Environment, 2009, no.408, doi:10.1016/j.scitotenv.2009.09.004, s.187.

Som Miller säger är det lätt att dra slutsatsen direkt att det är den som är kausalt ansvarig som bör bära det korrigerande ansvaret för hela situationen. Vad vi har sett ovan är det inte lika enkelt att redogöra för om företag är kausalt ansvariga för de konsekvenser som människor drabbas av till följd av elektroniskt avfall vilket leder oss vidare till moraliskt ansvar.

5.1.2 Moraliskt ansvar

Miller förklarar att även om du inte är kausalt ansvarig för en situation kan du fortfarande vara moraliskt ansvarig. Precis som med föräldern som har dålig uppsikt över barnen har vi möjlighet att dra en liknande parallell till företag och deras produkter. Företag skapar produkterna, det är deras namn som står på produkterna och det är de som tjänar pengar på att de säljs. Det är därför möjligt att se hur företag kan bära ett generellt moraliskt ansvar gällande hur deras produkter vidare påverkar människor som kommer i kontakt med dem, oavsett om produkten är i nyskick eller är på väg att återvinnas. De har det grundläggande ansvaret gällande hur deras produkter påverkar andra.

Miller nämner även att det inte är nödvändigt att en aktör, t.ex. företag, är moraliskt ansvariga för en situation om de uppfyller sin förpliktelse att råda bot på situationen som de varit med att orsaka. Uppfyller de sin del av förplikten går de fria från skuld och moraliskt ansvar. Det är dock nödvändigt att aktören råder bot på situationen för att göra sig fri från skuld och ansvar. När företag producerar och säljer sina produkter skapar de risken att produkterna i framtiden kommer leda till skador och sjukdom hos människor vid återvinningsprocessen. Trots att de inte är kausalt ansvariga då det inte är företagen själva som exporterar deras produkter till fattigare länder där människor sedan far illa kan företagen fortfarande ses som moraliskt ansvariga för det grundläggande ansvaret ligger hos dem. Det är trots deras produkter som orsakar skada, oavsett hur de transporterades till de andra länderna från första början. För att företagen ska göra sig fri från skuld och moraliskt ansvar bör de lösa situationen och bär då ett korrigerande ansvar för den situationen. Gör de inte det är står de fortfarande i skuld och bär fortfarande ansvar.

Vi kan även ställa oss frågan om det även borde föreligga ett ansvar hos företagen att se till att produkter inte hamnar på en plats där de kan orsaka stor skada. Skador som att människor drabbas av lungsjukdomar, cancer, fertilitetsproblem eller att barn drabbas av inlärningssvårigheter. Som vi kan läsa under sektion 3.1 gällande internationella juridiska åtgärder finns direktiv som hänvisar företag att samla in sina elektroniska produkter när de är

förbrukade för att förhindra att de hamnar på fel plats. Trots att det inte är något som är av intresse för de mellanhänder som tjänar pengar på t.ex. export av elektroniskt avfall eller för de företag som behöver lägga ut resurser på att samla in produkterna ligger där trots allt ett moraliskt ansvar hos företagen. Det är företagets ansvar då det är de som är skaparna, det är de som tjänar pengar på det samt det är deras namn som står på produkterna. Vi kan därför påstå att det ligger ett moraliskt ansvar att följa de direktiv som ges ut att samla in sina produkter då det är de som har skapat dem och därför bär ansvar för dem. De bär inte minst ansvar för att se till att de inte orsakar skada och sjukdom.

5.1.3 Kapacitetsansvar

Huruvida företag är kausalt ansvariga för konsekvenserna av elektroniskt kräver att vi följer en svår och komplex kedja från att produkten produceras till att de hamnar på återvinningsstationer i ett flertal olika länder. Det är dock även värt att undersöka vilket ansvar företag för situationen utifrån vilken kapacitet de har att lösa den. Företag som producerar elektroniska produkter besitter ofta stora kapital som balanseras i kontrast till företagets andra åtaganden. Det är dock inte omöjligt att tänka att det borde finnas utrymme att i alla fall hjälpa situationen i en viss utsträckning. Antingen i att förhindra att elektroniskt avfall hamnar fel och skadar människor från första början eller att assistera i ett potentiellt saneringsarbete för både vatten och jord. På det sättet hjälper företagen de människor som bor och arbetar i området med elektroniskt avfall som mycket väl kan vara genererat av företagets egna produkter. Företagen kan även ekonomiskt bidra med läkarvård till de som fysiskt drabbas av farliga kemikalier och metaller från avfallet. Ytterligare ett alternativ är om företagen bidrar med bättre utrustning och metoder för att göra återvinningsprocessen lättare för arbetarna. Baselkonventionen är fortfarande aktiv och försöker förhindra att elektroniskt avfall exporteras alls. Som vi dock har kunnat se kommer avfallet genom ändå. Både genom olaglig export men även för att det på olika sätt ses som en inkomstkälla för de importerande staterna.

Att avgöra vilken kapacitetsansvar företag har för situationen vägs dock i relation till effektivitet och kostnad. Hur effektiv deras assistans för att lösa situationen bör bero på hur mycket resurser de väljer att sätta in. Mängden resurser i sin tur beror troligtvis på vilket kapital de har till sitt förfogande. För företaget får den ekonomiska kostnaden inte bli för stor då de fortfarande måste gå med vinst. Företagens kapacitet står i relation till den ekonomiska kostnaden av att hjälpa samt vilka resurser de kan få för det kapitalet de är villiga

att spendera. Som Miller dock tydligt beskriver säger kapaciteten i sig ingenting gällande hur den har kommit till stånd. Även det kan vara en aspekt värd att granska i relation till företag. Kapaciteten företag besitter för att kunna bära kapacitetsansvar utgår från deras kapital. Det i sin tur grundar sig i vilken avkastning de får från de tjänster men framförallt de produkter de säljer. Samma produkter som går vidare för att senare klassas som elektroniskt avfall och skapa den ohållbara situation som många människor drabbas av. De besitter alltså kapaciteten att hjälpa till följd av att de har orsakat skadan från början. Utifrån den aspekten kan vi även påstå att de indirekt bär kausalt ansvar trots att, precis som det konstaterades under 5.1.1, kedjan inte är linjär.

5.1.4 Gemenskapsansvar

Den sista grunden för ansvar som Miller presenterar är om aktören bär en koppling eller samhörighet till den specifika situationen. Det kan vara en samhörighet som grundar sig i att aktören t.ex. tillhör samma familj, religion, kultur eller förening som de som farit illa i situationen. Det är en samhörighet som inte går att finna mellan företag och de som drabbas av konsekvenserna till följd av elektroniskt avfall. Jag anser därför inte att samhörighet eller koppling inte kan användas som grund för att granska vilket ansvar företag har i relation till elektroniskt avfall samt återvinningsprocessen.

5.2 Diskussion

Grunden för Millers sambandsteori är att de olika grunderna för ansvar vägs mot varandra. Det är inte nödvändigt att alla grunder är lika relevanta för den specifika situationen. När vi granskar de olika grunderna utifrån företagets position, handlingar, samhörighet och kapacitet är det tre grunder som är relevanta i relation till hur människor drabbas av elektroniskt avfall. Analysen ovan har klargjort att företagets ansvar grundas i kausalitet, moral och kapacitet. Analysen visar även att företagen inte bara bär ansvar för att situationen har uppstått utan de bör även bära ett korrigerande ansvar för att lösa situationen. Miller gör skillnad på kortsiktigt och långsiktigt korrigerande ansvar. Det är till följd skillnad på den hjälp som behövs direkt och den hjälp som behöver bistås kontinuerligt under en längre tid.

5.2.1 Kortsiktigt och långsiktigt ansvar

När Miller beskriver kortsiktigt ansvar tilldelas det de aktörer som bär kapaciteten att hjälpa samt de som tillhör en specifik gemenskap. Vi har redan konstaterat att företagen saknar en specifik samhörighet till de som drabbas utav elektroniskt avfall förutom att det är företagens produkter som gör folk sjuka och skadar dem. Det är inte den typen av gemenskap som Miller syftar till. Om vi vänder oss till kapaciteten företagen besitter för att hjälpa de utsatta människorna i den här specifika situationen är deras resurser begränsade. Som nämnt ovan är företagens största möjlighet att hjälpa genom att bidra med kapital till olika instanser. Det är troligt att företagen själva inte sitter på de nödvändiga resurserna för att sanera förorenade jordmarker eller vattendrag. Inte heller är det troligt att de har egen sjukvård i sin ägo som de kan bidra med. Det är dock inte sagt att kapital inte är en tillräckligt stark kapacitet för att faktiskt verka legitim för att assistera situationen. Mycket av det som behöver göras direkt för att hjälpa de människor som blivit drabbade av elektroniskt avfall kostar pengar. Företagen kan bidra med kapital till t.ex. organisationer som kan bistå med sjukvård eller anlita företag för att förbättra återvinningsprocesser och sanera förorenade områden. Företagen besitter kapaciteten att hjälpa till direkt vilket kvalificerar dem till att bära kortsiktigt korrigerande ansvar att assistera situationen.

När det kommer till långsiktigt ansvar grundar Miller ansvaret i kausalitet, moral eller gemenskap. Då gemenskap blivit eliminerat i relation till företags ansvar redan tidigare återstår nu kausalitet och moral. Vilket kausalt ansvar företag har för konsekvenserna för elektroniskt avfall står inte helt klart. Produkterna rör sig mellan flertalet händer från att de lämnar företagen tills att de blir en del av elektroniskt avfall. Samtidigt är det företagen som skapar produkterna, låter de produceras med diverse kemikalier och metaller vilka sedan orsakar människor och natur skada vid återvinningsprocessen. Företagen som producerar och säljer produkterna är dock inte direkt kausalt ansvariga för att elektroniskt avfall exporteras till andra länder. De kan eventuellt förhindra att det sker i den utsträckning vi ser det ske idag. Det är dock inte tillräckligt stark grund att bygga ett legitimt anspråk på ett långsiktigt korrigerande ansvar. Vi får då vända oss till moral som grund.

Som nämnt tidigare kan vi se hur företag bär ansvar för det som sker till följd av att det är deras produkter som orsakar skadan. Det är inte de som är direkt kausalt ansvariga då det inte är företagen som placerar produkterna i fattigare länder. Oavsett är det dock företagen som tillverkar produkterna tjänar pengar på att de säljs. Det i sig ger en grund att bygga ansvar utifrån. Utöver det har vi även sett hur Miller argumenterar att en handling inte

nödvändigtvis är moraliskt fel om aktören i fråga ställer situationen tillrätta. Även det argumentet går att applicera på företag som producerar elektroniska produkter. Om de vill göra sig fria från moraliskt ansvar behöver de lösa situationen de har skapat. Först då kan de bli fria från moraliskt ansvar då de inte står i moralisk skuld. Dilemmat som presenterar sig då är att de inte direkt har gjort något moraliskt fel från början. När vi dock tittar på långsiktigt ansvar måste ansvaret tilldelas annorlunda. Som det ser ut idag handlar företagen klandervärt och bör tilldelas ett långsiktigt ansvar utifrån de handlingar. De gör sig moraliskt skyldiga då de drar nytta av de produkter som senare orsakar skada. De må inte vara informerade om att produkterna orsakar skada vid produktionsstadiet samt att det kan vara svårt att följa de direktiv som finns, t.ex. SVHC listan som ständigt uppdateras med nya kemikalier. Från det att företagen dock blir informerade om konsekvenserna av sina produkter bör de vara moraliskt skyldiga att tillrättavisa situationen. Framförallt pga. kunskapen kring hur ämnen inkorporerade i elektroniskt avfall påverkar ekosystem, människors hälsa eller hur förorenade marker ska saneras är ytterst begränsad. Det korrigerande ansvar som placeras hos företag bör följaktligen grundas i moral. De bör komma tillrätta med sin produktion och göra den mindre skadlig. Utöver det bör de även assistera det långsiktiga arbetet att förbättra livssituationen för de människor som drabbats. Deras skyldighet sträcker sig även till att undvika att orsaka eller bidra till en negativ påverkan av mänskliga rättigheter.

Både det kortsiktiga och långsiktiga korrigerande ansvaret presenterat ovan stämmer överens med de riktlinjer som presenteras för företag i Ruggies ramverk. Företag bär på ett ansvar, en skyldighet, att förhindra och läka de människorättskränkningar som de bidrar till. Skyldigheten står fast oberoende av företagets storlek, bransch eller struktur.

Företag som producerar det som slutligen blir elektroniskt avfall bör även bära ett större moraliskt korrigerande ansvar för konsekvenserna av produkterna. De producerar produkter som berör alla delar av vår planet. Även de nya produkterna som produceras för att lösa diverse klimatproblem bidrar även de till att skada både miljö och människor. Nya teknologiska lösningar innehåller även de farliga kemikalier och metaller. Metaller och kemikalier frigörs vid återvinning genom gammalmodiga metoder för att inkorporerats i nya produkter. I de fattigare länderna där återvinningen och nya produkter eventuellt produceras drabbas människorna som redan befinner sig i en utsatt situation både av återvinning och efter ”nyproduktion”. Eventuellt exporteras de ”nya” produkterna tillbaka till de länder som exporterade elektroniskt avfall från början. Oavsett bör företag bära ett moraliskt korrigerande ansvar att se till att deras produkter inte orsakar skada och korrigerade de instanser där skadan redan är skedd.

6 Sammanfattning

När företagens elektroniska produkter i sitt sluteskede skadar människor under återvinningsprocessen kränker de den mänskliga värdigheten som varje människa har en inneboenden rätt till. Värdigheten som är grunden för våra rättigheter som människor. Människor utsätts för en återvinningsprocess av farliga produkter där de exponeras för giftiga kemikalier och metaller. Det är inte endast arbetarna som drabbas utan även de män, kvinnor och barn som lever i de närliggande områdena. De drabbas av diverse sjukdomar som både kan bli långdragna och permanenta.

Den export som vi ser idag är inte bara ett brott mot Baselkonventionen utan det är även en människorättskränkning. Människor lever under inhumana miljöer under farliga arbetsförhållanden. Återvinningsarbetet som ibland är deras enda inkomstkälla gör att de riskerar att drabbas av cancer, lungsjukdomar, inlärningssvårigheter, fertilitetsproblem och svåra skador på livsnödvändiga organ. Företagen som producerar de produkter som i slutändan bli elektroniskt avfall bär ett ansvar att se till att deras produkter inte bidrar till de här människorättskränkningarna. Företagen bär ett ansvar att förhindra och korrigera de orättvisor som redan skett, vilket är i linje med de riktlinjer som presenteras i Ruggies ramverk.

Det ansvar företag bär idag för hur deras produkter påverkar människor och deras rättigheter är inte tillräckligt. Om vi utgår från det de vinner på att sälja sina produkter och den skada produkterna orsakar bör de bära större ansvar för skadorna. Både att större ansvar att förhindra att produkterna orsakar skada samt korrigera den skadan som redan är skedd. Skadorna drabbar inte endast särskilda, lokala områden utan alla delar av planeten drabbas. Den här uppsatsen har bidragit med några förslag på hur det ansvaret kan se ut men det kräver dock vidare diskussion.

Förhoppningen med det här arbetet är att bidra med ökad kunskap kring hur elektroniskt avfall påverkar dess omgivning och vilket företagsansvar som finns instiftat i dagens läge. Det är även en förhoppning om att arbetet ska bidra med inspiration för framtida forskning. Det är fortfarande ett område som behöver granskas och analyseras från ett flertal olika vinklar för att komma underfund med den komplexa problematiken vilken omger elektroniskt avfall.

Referenser

Basel Action Network (BAN), www.ban.org, hämtad: 04-01-2020

Europa kommissionen, https://ec.europa.eu/growth/industry/corporate-social-responsibility_en, hämtad: 08-01-2020.

Europa kommissionen, https://ec.europa.eu/environment/chemicals/reach/reach_en.htm, hämtad: 07-01-2020.

González-Cantón, César, Boulos, Sonia, Sánchez-Garrido, Pablo, *Exploring the Link Between Human Rights, the Capability Approach and Corporate Responsibility*, Journal of Business Ethics, 2018, <https://doi.org/10.1007/s10551-018-3801-x>

McAllister, Lucy, Magee, Amanda, Hale, Benjamin, *Women, E-Waste, and Technological Solutions to Climate Change*, Health and Human Rights Journal, 2014, no. 1, vol. 16, <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsjsr&AN=edsjsr.healthhumanrigh.16.1.166&site=eds-live&scope=site>, s.166-178

Miller, David, *Distributing Responsibilities*, The Journal of Political Philosophy, 2001, no.9, vol.4, s.453-471.

Nationalencyklopedin, www.ne.se, hämtad: 03-01-2020.

Naturvårdsverket - <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/EU-och-internationellt/Internationellt-miljoarbete/miljokonventioner/Konvention-om-gransoverskridande-transporter/>, hämtad: 07-01-2020

OCED, <http://www.oecd.org/about/>, hämtad: 07-01-2020.

Pellow, David N, *Resisting global toxics: transnational movements for environmental justice*, MIT Press, Cambridge, Mass., 2007.

Robinson, Brett. H, *E-waste: An Assessment of global production and environmental impacts*, Science of the Total Environment, 2009, no. 408, doi:10.1016/j.scitotenv.2009.09.004, s.183-191.

Scheijgrond, Jan-Willem, *Extending producer responsibility up and down the supply chain, challenges and limitation*, Waste Management and Research, 2011, no.29, doi: 10.1177/0734242X11416540, s.911-918.

Statista, www.statista.com, Consumer Electronics - worldwide. (n.d.), <https://www.statista.com/outlook/251/100/consumer-electronics/worldwide>, hämtad: 02-01-2020,

Statista, www.statista.com, Eurostat, (1 April 2019) Industry revenue of >>manufacture of consumer electronics<< in Sweden from 2011 to 2023 (in million US dollars), (Graph), Statista, https://www.statista.com/forecasts/396930/manufacture-of-consumer-electronics-revenue-in-sweden?fbclid=IwAR1Hb9HZjNsK574RJBfd7pldzg-w8gaGEfldxjQoVS_Hk8nF0Gch7KajSg, hämtad: 09-01-2020.

Statista, www.statista.com, Eurostat, (1 April 2019), Industry revenue of >>repair of consumer electronics<< in Sweden from 2011 to 2023 (in million U.S. Dollars), (Graph), Statista, https://www.statista.com/forecasts/397181/repair-of-consumer-electronics-revenue-in-sweden?fbclid=IwAR2jNcimSml08_sLnmy8UIYVza7FXpziML2S1GNpvoCymRpbkVmy19qWeCK, hämtad: 09-01-2020

Terada, Christine, *Recycling Electronic Wastes in Nigeria: Putting Environmental and Human Rights at Risk*, Northwestern Journal of International Human Rights, 2012, s.154-172.

Zainal, Zaidah, *Case study as a research method*, Jurnal Kemunusiaan, bil.9, 2007.

United Nations Human Rights, Office of the High Commissioner, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, https://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf